

ՄԵՐԵԼՅԱՆ

ԲԱՆԱԿԱՆ

ՀԱՐԱՐԱՐՆԵՐ

ՍԵՐԱՅԻՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԱՆ

1808

384 ՏԱՐԻ

18 ԵՈՑ.

ԲԻՆԴ

ԽՐԱԳԻՐ-ՏՈՐԵՆ

Լ. ՄԱՍԻՔԻՆԻ ՈՐԴԻ

ԻԶՄԻՐ

ՄԻԿԱՅԵԼԻԱՆ & ՏԵՐԵՐ

ԲՈՎ ԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ԲՐԴԻ	Միակ Դարմանք	1105
Ա. ԶԱՐՊԱՐԵԱՆ	Տարագրի վերյուշումներ	1109
ԶԻՅԹԷ-ՍԱՐԱՑ	Աղբատիկ կինը	1114
Հ. Ս.-Ռ. Կ. ՀԻՄՆԱԴԻՐ.	Հայ Բան.-Ռամկեր - կուսակցութիւն	1116
Ս. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ	Հայուն ճաւը	1121
Կ. ՆԱԻԱՍԱՐԻ	Միտհաթ փաշա	1124
	Լրաբաղ	1128

Տօները և (Occasion)ները վաղեմի Ժ. ՏԱՎԵՐՕՆԻ ԵՒ Ընկ.

Այժմ **ՔԱԼՓԱԳԵԱՆ** = **ԿԻՐԻՐԻՆԼԵԱՆ**

Տօներու ատօնը մեր հազուատեղինաց հարուստ և ճաշակաւոր մթերքը զր վերջերս ստացանք, յառաջիկայ ԵՐԿՐԻՇԱՐԹԻԷ սկսեալ անմրցելի գիներով ահաի ծախուին:

Յ. Գ.— Ամէն ՀԻՆԳՇԱՐԹԻ օրեր Միժ լաճառում (Sale) ապրանաց մասնաւոր տեսակի մը վրայ խիստ զեղչեալ գ/նով:

ՊԱՅՄԱՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ «Ա. ՄԱՄԼՈՅ»

ՇԱԲԱԹԵՐԹ ԵՒ ԵՌԱՍՏԵԱՑ

ՏԱՐԵԿԱՆ	85	202	15	Քր.
ՎԵՅԱՄԱՆԱՐ	35	7	8	1
ՀԱՏԸ	5	75		

Հասցէ:

ՇԱԲԱԹԵՐԹ

ՏԱՐԵԿԱՆ	50	202	12	Քր.
ՎԵՅԱՄԱՆԱՐ	25	7	6	1
ՀԱՏԸ	40	փաշա		

• ٠ ماموريان مجدوی — از میز

• آریولان مامول غنیمتی صاحب امتیاز ومدير مسئولی

ՄԷ. Մamouxiian Zifz — Smyrne

ԲԱՑՈՒԱԾԷ

«ԱՐՁԱԳԱՆԿ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Իզմիրի համար	Ուրաղ ԵՒ զատուներու հմր.	Արտադրամասի հմր.
Տարեկան 4 մհն.	Տարեկան 154 Օ. Ո.	Տարեկան 23 Քր.
Վեցամսեայ 2 »	Վեցամսեայ 45 »	Վեցամսեայ 13 »
Եռամսեայ 1 »		

Կ Ա Ն Ի Ի Կ

Հասցէ.— Տիար Վառան Թօշիկեան

Մամուրեան Տպարան — Իզմիր

ESTABLISHED 1782

PHOENIX ASSURANCE COMPANY L^D OF LONDON

Դրամադրուիս և պահեստի գրամ Ա. Ո. 4,500,000

Տարեկան հատոյթ Ա. Ո. 4,500,000

«ՖԷՆԻՔՍ» 122 տարիէ ի վեր հիմնուած սոսկ հրդեհի ապահովագրութեան ընկերութիւն մ'է և ցարդ հատուցած է առաւել քան 27,000,000 Ա. Ո. փաստոյ համար:

«ՖԷՆԻՔՍ» կ'ապահովարէ հրդեհի դէմ շէնք, կարասիք և ապրանք յոյժ նպաստաւոր պայմաններով, Գիմել առ

Լիւզոր Ընդհ. Գործակալ Իզմիրի և Գաւառաց

F. BLACKLER

ROYAL EXCHANGE ASSURANCE

BRANCHE MARITIME

ETABLE A LONDRES EN 1720

Ծովային Ապահովագրական Ընկերութիւն

խիստ նպաստաւոր պայմաններով:

Մասնաւոր պայմանադրութեամբ մը ընկերութիւնս կ'ապահովար, նաեւ կրակի արկածներ, 40 օրուան պայմանաժամով մը «Թերանց» ներս (Docks) մէջ Դնչպէս յՈչնդլիա նոյնպէս և զլիսաւոր տօքթրու մէջ նչպէս Մարսէյլի, Հաւրի, Համպուրի ևն.:

Իզմիրի Ներկայացուցիչ

F. BLACKLE

هَذَا كِتَابٌ يُؤْتِي مَعْمُولَاتِكَ أَنْ مَرِشُ حَبِيبَةٍ

آغوب بوسه انجيان

ՀԷՐԷՔԷԻ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

ԻԶՄԻՐԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՅԱԿՈՒ ՊՈՍԹԱՆՃԵԱՆ

ՀԷՐԷՔԷԻ ԿԱՅՍ. ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ Հանրաժանօթ և համալսար
արտադրութիւններն կ'գտնուին այժմ Իզմիրի մասնաճիւղին մէջ, նոյն
խոյն եւրոպական նմանօր, նոյն տեսակներ գերազանցող,

ՄԵՏԱՔՍԷ ՇՐՋԱԶԳԵՍՏՅՈՒՆԵՐ

ՊԼՈՒԶԻ ՀԱՄԱՐ ՏԵՍԱԿ ՏԵՍ Կ ՄԵՏԱՔՍԵԱՅ ԿԵՐԱՊԱՆԵՐ

ԳԼՈՒԽԻ ՄԵՏԱՔՍԵԱՅ ՍԱԼՓԱՆԵՐ ՄԵՏԱՔՍԵԱՅ ԹԱՇԿԻՆ ԿՆԵՐ

ԳՈՋՄԻՐՆԵՐ, ԶՈՒՀԱՆԵՐ, ԳՈՐԳԵՐ,

ՍԷՏՃՈՏԷՆԵՐ ԵԼՆ. ԵԼՆ.

Կ'արժէ աչքէ անցնել ինչ որ իրապէս գրասիւ է՝ սակայն ո'չ սոսա

NATIONAL UNION SOCIETY LTD.

ՈՐՈՒՂ ԳՈՐԾԸ՝ ՓՈՒԱՆՅՈՒԱԾ ՈՒ ԵՐԱՇԽԱՌՈՐՈՒԱԾ Է
PHOENIX ASSURANCE COMP. LTD. Է

ԼՈՒՆՏՈՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ 1782 թ.:

ՀՐԴԵՀԻ ՃԻՒՂ ԴՐԱԾԱԳԼՈՒԻ ԵՒ ՊԱՀԵՍՏ	Անգլ. Պսկի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՍՈՑՑ	4,500,000
ՄԻՆՁԵՒ ԱՅՍՕՐ ՎՃԱՐՈՒԱԾ ՎՆԱՍ	1,500,000
ՆԵՐՈՒ ՓՈՒԱՐԷՆԸ ԱՒԵԼԻ ԲԱՆ	30,000,000

Հանրաժանությամբ այս ընկերությունը 1893 ին միակ **POLICE** մը ստորագրեց 3,474,030 անգլ. ոսկիի հատարելա իբր ապահովագրիկ ստացաւ Անգլ. ոսկի 33,821, ինչ որ միակ **POLICE**ով մը կլիկուած ապահովագրութիւններու մէջ անմահընթաց պարագայ մըն է:

Այս ընկերությունը ՀՐԴԵՀԻ ԴԷՍ կ'ապահովագրէ ամեն տեսակ շէնքեր, ապրանք, կարասիք եւն. նպաստաւոր պայմաններով:

ԸՆԴՀ. ՆՈՐԱՆՏԱՅՈՒՅԻՉԻ ԻՋՄԻՐԻ

Լ. ԵՒ Լ. ՎԱՐՊԵՏԵԱՆ

Էնթէրնացիալ

(C' Internationale)

ԾՈՎԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ի ՏԻԲԵԼՏՕՐՓ

Բնկերութիւնս ծովային արկածներու դէմ ապահովագրութիւնն է. կ'ընդունի, ամեն տեսակ ապրանքներու վրայ, խիստ նպաստաւոր գիներով և պայմաններով:

Ի գմիրի ընդհ. ներկայացուցիչք

Լ. ԵՒ Լ. ՎԱՐՊԵՏԵԱՆ

Լօսալ կոստանդ Սիւֆրասեան Թիւ 11, 12, 13:

BANQUE D'ORIENT

ՊԱՆՔ ՏՕՐԻԱՆ

Հաստատուած Յունաստանի Ազգ. և Տըչանտի Ազգ. դրամատան կողմէ

Դրամապլան ամբողջութեամբ զրուած ֆրանք 10,000,000

Կեդրոնատեղի Աթենք

Մասնաճիւղ Կ. Պոլիս, Իզմիր, Սելանիկ, Ալեքսանդրիա, և Գահիր

Գործակալութիւն ի Համպուրկ

Պանք տ'Օրիան դրամատունի ամէն տեսակ գործստութիւններ կ'ընէ, ինչպս՝ զանձում և զեղջում Առեւտրական թղթերու, Հեռադրական վըր ճարմունք, առուծախ փոխգրերու և դրամներու, Ալիսարհի զլխաւո-
քադաքներու վրայ կուտայ վարկերու բացման զրեր, առուծախ ամենէ
աեռակէ արժթուղթերու, բացում ընթացիկ հաշիւներու, զրու արժէ-
թուղթերու և ապրանքներու վրայ ևն. ևն.

Ա Ի Ա Ն Դ Ն Ե Ր

Պանք Տ'Օրիան կ'ընդունի դրամի Աւանդներ Հետեւեալ սակերով

1 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{0}$	3 ամսուան աւանդի մը համար
2 $\frac{0}{0}$	6 » » » »
3 $\frac{0}{0}$	1 տարւոյն » » »
3 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{0}$	2 » » » »
4 $\frac{0}{0}$	3 » » » »

Բարեգործական Հաստատութիւններու աւանդներն վերեւի սակերէն
 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{0}$ առաւելութիւն մը կ'ընդունին:

Ի տես վճարելի աւանդներուն համար՝ միակ տնձի մը կողմէ և 100
Օսմ. ոսկիէ ոչ աւելի, Պանք տ'Օրիան տարեկան $2 \frac{1}{2}$ տոկոս մը կը
յատկացնէ:

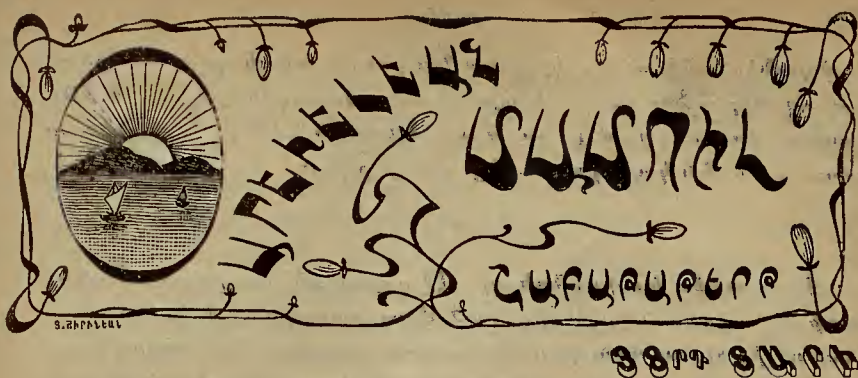
Պանք տ'Օրիան Հաստատութեան տրամադրութեան տակ զրած է,
տննչան վարձքի մը փոխարէն իր Հաստատութեան մէջ զանուած դրա-
մարկղներն, Հոն դրամ և արժքաւոր առարկաներ պահելու համար:

ՎԱՃԱՌԵԼԻ ԳԻՐՔԵՐ

Դիմելու աս ՏԻԳՐԱՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ — ԻԶՄԻՐ

Կտոր		Դիմ հատորի
587	Անիծեալ Ա. Բ. Գ. Դ.	7 50
990	Ժ. Պաշաւո Ա. Բ. Գ. Դ. Ե. Զ. Է. Ը.	10
88	Դարուս ւեկ Զաւկ. Խօս. Ա. Բ.	4
728	Խոստով. Կաւ պաւսւ. շարիանէ Ա. Բ. Գ. Դ. Ե.	4
68	Յրալէ Տիկ. Ժ. Սան	6
46	Օր. Լաֆիկօնի	12
132	Մուսայֆ Մեարովպ. վարժ.	3 50
69	Մանօն Լէսօ	10
169	Լէօն Լէօնի	10
430	Պ. Տը Դաւօր Ա. Բ.	7 50
174	Թուաքանութիւն Հ. Շ.	3
39	Աւօրի	16
258	Մաթիւս Ա. Բ. Գ. Դ.	12 50
331	Կենդ ւը վեպը Ա. Տիւնա (Ա. Բ.)	7
157	Դադս. Բարիզու Բ. Գ. Դ. Ե. Զ. Է.	12
67	» » Թաւրերգութիւն	7 50
20	Ականայ թծիկը	6
20	Ալափը	4
140	Մանկիտ	7
93	Ժառանգական օրինագիրք	10
226	Բոյր ւը (Տիկ. Տը Ուիթ.)	7
9	Գեորգ Ուաշինկթօն	4
339	Դիւաքանակ բոյրը Ա. Բ.	8
47	Բօլիւ Ա. Տիւնա	8
84	Առաքիւնութիւն Բաւկաշի	6
70	Սերը թծիկ է (Մօլիէր)	3
215	Տիկ. Մօնսօրօ	7
184	Բաւն շարի ետքը Ա. Տիւնա Ա. Բ. Գ. Դ.	12
79	Կրացիէրա	8
148	Անթօնի	9
192	Հեպիինի երգումը	4
104	Ճեւմակ վարդ	6
230	Հոռուկու ժիւիքա	7
182	Մօնթե Բրիսօ Ա. Տիւնա Գ. Դ. Ե. Զ.	12
87	Նօր. Տաւ Բարիզ Ա. Բ. Գ. Վիթ. Հիւօ	10
227	Իմացակ. փիլիսոփայութիւն	8
144	Թարթիւք Մօլիէր	5
194	Ընթերցարան Մ. Մ.	5
188	Լիօնի Սուրհանդակը	5
135	Բարիզն յ'Ամերիկայ Ա. Բ.	9
296	Յեկը Տեֆաթի	15
336	Երկու որքեր	7
103	Արիւնակի Մարիզուին Ա. Բ. հաւ.	8 50
8	Աղօթագիրք Փղակիւնայ	108
16	Աղօթագիրք Բիւիշ	10
810	Արկածք Կաւարիւնի	6
12	Երկասիրութիւն Երկու ընկերակցաց	6
7	Լուի Ժէ	10

Գույր		Գին Հատորի
123	Բոյ նաւապէտ	7
260	Տիեզերական պարտեզ Խ. Եւ.	7
154	Ուղղութիւն վիրաշի Սիրազայ	8
89	Ապաստանարան սիրոյ	3
144	Տոնարակաւորութիւն Ա. Կ.	10
106	Հազար ու մէկ զիշերներ Գ. Դ. Ե. Զ.	12 50
74	Ումպ գրասիրութեան Ա. Կ, Ա.	6 50
24	Քերականութիւն	3
1306	Պրաժլոն դերկոմս Ա. Բ. Դ. Ե. Զ. Է. Ը. Թ. Ժ. ԺԱ. ԺԲ.	7 50
20	Ժրնէկիկէլ	4
289	Նէսահար Աղաւնի	5
1	Բառարան Դադ. Հայ.	25
1	Մեթեականութիւն	5
19	Guide Fr. Aug. Arm. Turque	9 50
3	Թագուհւոյն Մանեակը Ա. Բ. Դ.	3
20	Դիտելիք պարտիք	5
73	Խորհրդաւոր կղզի	10
21	Նոր ընդերգարան Ա. Դաշքա	5
1	Երկամեայ պանդխտութիւն ի Հապէշ.	10
17	Յայտարարութիւն Մուրաշեան վարժարանի	5
7	Պատմութիւն Յուդիոս Կեսարայ	15
8	Կտակագիր հոգեշահ քանից	5
10	Յովհ. Կաթողիկոսի պատմ.	8
9	Դաստիարակութիւն մանկան	7 50
6	Առձեռն քանաստեղծութիւն	5
9	Թովմաս Թրուզի	7
8	Երեւոյք կրից	6
8	Տեսչութիւն հովուական	7
6	Ճառք Հաղորդութեան	4
14	Պօղիկոս Հայ. եւ Դադ.	5
2	Ճառք հայր Ռաֆայէլի	10
7	Խնդիր Սրբազան տեղեաց	4
6	Հայեղի վիրաց	5
5	Մատենագրութիւն նախնեաց	5
5	Սարմուշ ուրբի	3
8	Տարեք իմաստասիրութեան	5
3	Չանապանութիւն 3 դարուց	25
6	Լօրս Պայրըն յԻսալիս	11 50
4	Դիտութիւն մարդկային վարմանց	7
6	Պատասխանիք Միսիքարայ քահանայի	3
6	Բացատրութիւն հրաժ. զոյնան	5
9	Թրուզի խորհրդակցութիւնը	9 50
30	Ուսուցը գրասք Տաճկ. Դադ.	9 50
3	Թախտական հրեայ Բ. Դ. Դ.	10
14	Միգրո' մեղա	4
95	Հայկական նամականի	25
80	Անգղիական նամականի	25
200	Միգրա եւ Աննա	5
157	Չարէն եւ Փառնակ	5
468	Պատմութիւն երկոստան կեսարաց	5
117	Մահ Պարտի	10

18 ՀԱՅԵՄԲԵՐ 1908

ԹԻԻ 47

Մ Ի Ա Կ Դ Ա Ր Մ Ա Ն Ը

Որքա՞ն միամիտ կ'ըլլան մարդիկ և մանաւանդ որքա՞ն միամիտ է հայը:

Կ'կարծէինք թէ ազատութեան օրերուն հետ խաղաղութիւն պիտի տրիէր, համերաշխութեան անուշ հով մը պիտի փչէր մեր տառապած հոգիներուն վրայ, տնդորրութեան քարիքները պիտի վայելէին մեր ցուառանջ սրտերը, հղալորութեան հետեւը տեսնուող սպառնալիքները իրականութիւն պիտի գտնէր մեզի համար և անոր վերացական գաղափարը գործնականապէս պիտի ապացուցուէր Օսմանեան հողին վրայ գոյութիւն ունենալու իրաւունք վայելող ամենազգի ժողովուրդներու ձեռքով:

Չորս երկար ամիսներէ ի վեր կ'յորջորջենք ու կ'հորովենք հայոց կտած անլուր տառապանքները, սակայն իրականին մէջ ամեն ճշմտրիտ հայու համար չեն դադրած դեռ անոնք և իրապէս կ'արիւնոտին այն ամեն արտերն՝ որոնք տարբեր ըմբռնողութիւն մը ունէին ազատութեան բերելիք քարիքներուն վրայ:

Պատրոնքնե՞ր պիտի չլաւանան արգելօք անուցուած յոյսերը:

Զվհատինք այսքան չուտով և յուանք թէ իրենց վրայ պատասխանատուութիւն ստանձնել ուղղոյնքն պիտի աթափին, ետեւ թեան զգացումներն մէկ կողմ պիտի ձգեն և պիտի երկարեն իրենց թւերը ոչ միայն թուարթիոյ այլազան ազգութիւններու, այլ նաեւ նաւանդ իրենց ազգակիցներուն, իրենց արեւակիցներուն, որոց հետ անկեղծ համերաշխութիւն մը պիտի կրնայ միմիայն փրկել Հայ ազգը ապագայ անծանօթ վտանգներէ և փորձութիւններէ որոց համար ճշգրիտ սահման մը կարելի չէ գծել, այլ սակայն պէտք

է ընդունինք թէ անոնք կրնան յանկարծակի անակնկալներու ձեռով
զահավիժիլ հայոց վրայ, և այս տեսակ պարագաներու առջև եթէ
իրարու փարած չըլլանք, չարաչար պիտի տուժենք, և անկումը
ահաւոր, սահմուկող, զարհուրելի պիտի ըլլայ:

* * *

Չենք ուզեր խօսիլ անցեալի մէջ գործուած սխալներուն, անց-
եալի մէջ տեղի ունեցած ճիգերուն վրայ, արդարանալի կամ դատաւ-
պարտելի, հերոսական կամ միմոսական, կարեոր կամ անկարեւոր:
Չենք ուզեր խօսիլ մեր յեղափոխական կարգ մը մարմիններուն
դատապարտելի պառակտումներուն, զիրար չհաւնելներուն, զիրար
բզկտելուն նկատմամբ: Չենք ուզեր անդրադառնալ գործուած
կարգ մը սպաննութիւններուն և տեղացած անհաշիւ սպառնալիքնե-
րուն վրայ: Չենք ուզեր պրպտել աիեւրով հանգանակուած դրամ-
ներուն ճակատագիրը, վստահ ըլլալով որ այդ դրամներն գոր-
ծածուած են հայկական դատին յողթանակին համար: Չենք ու-
զեր մանրամասնութիւններ խնդրել սահմանադրական ըէժիմի հաս-
տատութեան գործին մէջ մեր յեղափոխական մարմիններու կատա-
րած դերին վրայ, այս և ասոնց նման անթիւ անհամար հարցեր
չենք ուզեր պրպտել:

Այո՛, ամեն հայ պէտք է բնա՛ւ չհետաքրքրուի անցեալի մէջ
անցած դարձածով, պէտք է վարագոյր մը՝ սպիտակ կամ սև՝
ձգէ այդ անցեալին վրայ և միայն և միայն ներկայով զբաղի,
ներկայով հետաքրքրուի, ներկայով շահագրգռուի և ապագային
դարձնէ իր ակնարկը և համակ ուշադրութիւնը:

Սակայն կարեւոր պայման մը կայ ու կ'մնայ սեղանին վրայ,
անցեալի վրայ վարագոյր մը քաշելու իր ճիգերը կ'վիժին, անց-
եալը չարպտելու իր փափաքները կ'ջլատուին, անցեալն ընդ միշտ
մոռնալու իր բուռն սեւեռումները՝ կ'շեղուին:

Պատճառ:

Որովհետև անցեալի մէջ գոյութեան իրաւունք ունենալ կար-
ծող, անցեալի մէջ կազմուելու անհրաժեշտութիւն ցոյց տուող
կարգ մը մարմիններ, այդ վարագոյրին բաց մնալուն մէջ անհաս-
կնալի, անբացատրելի փափաք մը կ'անուցանեն ու չեն թողուր որ
հայ ժողովուրդի չեղոք մեծամասնութիւնը զայն բոլորովին իջե-
ցընէ, գոցէ, և վերջնապէս զայն ծրարելով մէկ կողմ գնէ:

Ինչո՞ւ:

Ահա այդ ինչուն ամենէ անբացատրելի մնացած մութ կէտն է,
ահա այդ ինչուն է՝ որ կ'ջլատէ մեզի և անհուն ցաւ ու վիշտ կը
պատճառէ:

Ընդունինք պահ մը թէ յեղափոխական զանազան հատուածնե-
րու մէջ գտնուած են ուղիղ գործողներ և անուղիղներ, ճշմարիտ

հայրենասէրներ և անհեռատես ազգաշնորհներ, ազգին դրամը չահագործողներ կամ զայն ուղղամտութեամբ, մաքրութեամբ գործածողներ, և առաջ պիտի երթամ ըսելու թէ գտնուած են նոյն իսկ դաւաճաններ, ազգապաններ, մարդասպաններ:

Լա՛ւ, ասոնք ըսելով օգուտ պիտի քաղէ ժողովուրդը: Ասոնք հրատարակելով, զիրար մրտաբերութեամբ ջանալով, զիրար նախատելով, զիրար ամբաստանելով, և անընդհատ պառակտումներ յառաջ բերելով օգտակար պիտի ըլլանք հայութեան, նոյն իսկ գերեզմաններու մէջ ոսկորները խառնշտակելով է որ պիտի փրկենք ազգին ճակատագիրը, հին հաշիւներ քրքրելով պիտի ամօքին տարիներէ ի վեր տառապող հայ ժողովուրդին ցաւերը:

Չենք հասկնար:

Եւ երբ այդ անցեալէն հաշիւ և համարատուութիւն պահանջելու իրաւունք ունեցող հայ ժողովուրդը կուզէ այդ մաքուր կամ ազտոտ անցեալին վրայ հաստ քօղ մը ձգել, երբ այդ ժողովուրդը որ ամենէ աւելի տառապեցաւ այս կամ այն պատճառներով ու զըրգիւններով, այս ու այն անհեռատես արտաքին շարժումներու հետեւանքով, երբ չարչարուեցաւ, կործանեցաւ, այրեցաւ, բանտուեցաւ, կեղեքուեցաւ, ջարդուեցաւ և կ'յամառի մոռնալու անցեալը, ի՞նչ հիման վրայ, ի՞նչ պատճառաբանութիւնով և ի՞նչ իրաւունքներու վրայ յենլով կուզեն այդ անցեալը վառ պահել և իրարու դէմ զինուել, իրարու չհաւնիլ, զիրար անգոհնել և զիրար բըզկտել, նոյն իսկ ասոնք որ այսօր իբրեւ մեր ազատարարները կը ներկայանան, և զանոնք կ'սիրենք մեր հերոսները կոչելու չափ ալ առաջ երթալ:

Կ'հարցնենք:

Մեր այս հարցումին կարելի է խիստ զօրաւոր փաստեր ունենան յեղափոխական մարմիններէն այնպիսիներ, որոց մէջ պէտք է խոստովանիլ՝ համերաշխութեամբ գործող զօրաւոր և անայլալ տարրեր գտնուած են, բայց այդ զօրաւոր և համերաշխ արահետի մը վրայ ընթացողներն ամենքէ աւելի պարտաւոր են այսօր գոցել անցեալի մէջ իրենց չուրջ գործող տարրեր մարմիններու նոյն իսկ սխալ քայլերը և ձեռք կարկառեն անոնց վեհանձնօրէն, առանց սեթեւեթի, մեծանձն շարժումով մը:

Թերեւս առարկուի թէ այդ զանազան մարմիններու և հաւուածներու ծրագիրները չեն կրնար իրարու հետ հաշտուիլ, իրարու մէջ ձուլուիլ առանց զիրար հակասելու:

Բայց եթէ համերաշխութեան սկզբունքը, միութեան գեղեցիկ պաշտօնը նախ և առաջ իբր հիմնդրուի, տարակոյս չունինք թէ անոր ետեւէն պիտի գայ ծրագիրներն իրարու հետ հաշտեցնելու գործը:

Հայ ժողովուրդի զարգացած դասակարգն այսօր կ'փափաքի

ունենալ չափաւոր ծրագիր մը, որ համապատասխանէ՝ ոչ թէ միայն իրեն ներկայ կացութեան, այլ նաև երկրին ու միջավայրին հետ հաշտ ընթանալու բնոյթին:

Քանի որ հայ ժողովուրդի ճակատագիրն կապուած պիտի մնայ Օսմանեան հողին, ինչո՞ւ կարելի չըլլայ որ և է ծրագիր հաշտեցնել անոր պահանջումներուն հետ:

Մենք պէտք ունինք չափաւոր, օրինաւոր և պահպանողական ծրագիր մը և կարծենք թէ պարագաներուն և ժամանակներուն համեմատ կարելի կ'ըլլայ զայն փոփոխութիւններու ենթարկել և օրուան պահանջումներուն համեմատ աշխատիսել, ինչ որ այսօր անկարելի է և վնասակար նոյն իսկ, լաւագոյն չէ՞ զայն յարմար առիթին պահել ուսումնասիրութեան ենթարկելու համար:

Մտադիր չենք այստեղ երկարօրէն ծանրանալ զանազան կուսակցութիւններու ծրագրին վրայ, միգի համար ստիպողական միակ ծրագիր մը կրնայ գոյութիւն ունենալ, այդ ծրագիրն է հայոց բունելիք քաղաքական ծրագիրը կամ քաղաքական դիրքը՝ Օսմ. սահմանադրական ընթերցման տակ և Օսմ. Խորհրդարանի մէջ սահմանադրութեան վերաքննութեան առթիւ:

Մէկ կողմ պէտք է դրուին, կեդրոնացման, ապակեդրոնացման, ընկերակարական սկզբունքները, որովհետեւ ապաժամ են և թուրքն խրաչեցնելու միայն կ'ծառայեն, զանոնք որ և է առթիւ կարելի է ձեռք առնել, բայց նախ պէտք է ապահով ըլլանք Օսմ. սահմանադրութեան տեսականութեան և հաստատութեան վրայ:

Հետևաբար ամեն ճշմարիտ հայու այսօր փափաքն ու միակ խոհան է բոլոր յեղափոխական կուսակցութիւններու միացումը, անոնց եղբայրակցօրէն իրարու փարումը և ամեն անոնք որ այժմ չէզոքներ են, այս տողերն ստորագրողին պէս, որոնք չեն պատկանիր այս կամ այն կուսակցութեան, պիտի գոն միանալու, փառելու իրենց երէկուան և այսօրուան գաղափարի եղբայրներուն, երբ տեսնեն թէ դաւերած են այժմու պառակտումները և ամենքն համերաշխութեան դրօշին տակ եղբայրացած են ազգային շահեւրու և ճակատագրին սրտցաւ ու անձկոտ գիտակցութեամբ:

Մ. ՄԱՍՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ

ՏԱՐԱԳՐԻ ՎԵՐՅՈՒՇՈՒՄՆԵՐ

Գ Ի Շ Ե Ր Ա Պ Ա Հ Ը

Ի՞նչ եղան պեճիները:

Լուռ ու սգաւոր գիշերներ, երբ քունը չի մօտենար աչքերու, վերյուշումի ու թելադրանքի գիշերներ, երբ միտքը, խոնջէնքին գերագրգռութեանը մէջ, կը յամառի պաւագին ոգեմներու ետեւն, անոնց մտածած եմ յաճախ, եղբայրօրէն, այդ գիշերուան ու հըս կումի մարդերուն: Ու անոնց ճովանին ձայները, ողբական ու չարաշուք ձայներ, տրամօրէն, տարակայօրէն կ'արթննան իմ յոգնած ուղեղիս մէջ:

— Տա՛նկ, տա՛նկ, տա՛նկ...

Ի՞նչ եղան անոնք: Գուրաք, անստոյգ ու կեղակարծ վառնալին առջեւ իրենց յաղթ ներկայութեան մտածումը՝ տպահոյութեան եսական ու հեշտալի զգացումով մը լեցող մեր անձնդիւր քաղքենիի գիշերները, ու չխորհեցանք որ այդ եղիկելի կտրիճները եղերական ցորեկներու արհաւիրքին ու ստոյգ ու անխուսափելի վառնալին ձգած էին իրենցները:

Գիշերապահը մեր Պոլսեցի ազաւորներուն երեակայութեանը մէջ խորհրդակիր մարդ մըն էր: Յորեկին չէինք մտածեր իրեն, ուղիքը տեւաւոր անհեթեթ ու նեղացուցիչ բան մը ըլնէր, որովհետեւ բացարձակապէս գիշերուան մարդն էր անիկա, միթէն մէջ յաժող էակը, մութով պատմուճտնուած, խորհրդանշանուած, որ անժառանգի սալադատակներուն վրայ կը քաշկռտէր իր մթամած կեանքը: Փողոցի դարձքէ մը յանկարծ խուարին՝ մէջ կը ստուերագծուէր, մօտը կը ցցուէր պեճիին ուրուականը, թաղիքէ զգեստներով, ու, եթէ ձմեռ էր, մորթապատ ծանր կոճուկով:

Ատեն ատեն, դադրեցնելով ճովանին կուռ ու խորունկ հարուածները, անիկա անձայն ու չափուած քայլերով կը սահէր, կը շրջէր իր պահպանութեանը յանձնուած մէկ քանի փողոցներէն, չարագործները իրենց սագրանքներուն մէջ յանկարծակիի բերելու արտօրանքով մը: Ու պատահած ալ էր իրեն, մէկէ աւելի անդամներ, կուրծք կուրծքի կուռիլ անոնց հետ: Առտուն գացած հաւատարմարար պատմած էր անիկա ունիկաններու պահականոցը, ուր պաշտօնեաները, սխրալի շնականութեամբ, մը ճամբու դրած էին զինքը, թերահաւատ ու նախատական:

Մեր թաղին մէջ գրեթէ ամբողջ Հայեր էին պեճիները, գաւառացիներ միշտ, էրզրումի, Մուշի կամ Բաղէշի գիւղերէն, ընտանիքի տէր մարդիկ՝ որոնք իրենց գիշերուան քղնին, հոնքիստին ու երբեմն կեանքին իսկ գնով յանձն կ'առնէին մինչեւ առտու

անցնիլ դառնալ մեր պատուհաններուն տակ, երբ մենք կը քնանայինք: Ատով հանդերձ պիճնիութիւնը կը փնտռուէր հայ բեռնակիրներուն մէջ. միեւնոյն ընտանիքին անդամները յաճախ իրարու կը փոխանցէին պաշտօնը թաղին մէջ. մէկը ախրս կ'երթար, ու եղբայրը կը յաջորդէր իրեն, թաղեցիներուն կասկածոտ ստորագրութեանը հետ՝ ոստիկանութեան շահախնդիր վաւերացումը ստանալէ ետքը:

Անոր ճոկանը տղաքներուն համար տարօրինակ թովչութիւն մը ունէր: Ու երբեմն, երբ գիշերները փողոցը կը հանդիպէին պիճնի ախպարին, անիկա կը հաճէր՝ հսկայի բարեացակամութեամբ մը՝ վայրկեան մը իր մահակը փոխ տալ պղտիկին, որ երկու ձեռքովը հազիւ գետնէն վերցնելով զայն՝ սալաքարին վրայ կը ձգէր վախկոտ ու կը հնչեցնէր մեղմօրէն, պիճնիին նման հատիկ հատիկ գիշերուան ժամը զարնել փորձելով: Հիւանդները ու թիթեւ քունով կիները՝ իրենց մրափին մէջ անոր լախտին արձագանգէն կը համրէին տքնութեան երկար ժամերը:

Իր խցիկը, կռչիպէն, փողոցին անկիւնն էր. հազիւ իր հասակին երկայնութիւնը ունէր ան, ու երկու տախտակի վրայ հաստատուած անկողինը՝ ամբողջ կահ կարասին էր անոր: Տղաքները, դուրսէն, անոր ճեղքուածներէն խուզարկու ակնարկներ կը սպըրդեցնէին յաճախ՝ խորհրդաւոր մարդուն ներքին գոլտուկ կեանքը գիտնալու անձկոտ հետաքրքրութեամբ մը:

Գիշերապահը տեսակ մը նախնական ու սրտաշարժ պէրտուութիւն ունէր. աղէկ հագուելու: Նախշուն ու խայտաբղէտ արախճիին չուրջը՝ ծաղկեակար եազնան պինդ փաթթուած էր անթերի ուրքներով: Հաստ չուխայէ միսքանը ուժով կը գրկէր իր լայնչի իրանը, ու գուրգուրացող ձեռքեր՝ հեռուն, Երկիրը՝ անոր կռնակին վրայ հիւսած էին մետաքսէ ծաղիկներ ու տերեւներ: Նեղ կոկիլ շաւղարը կը շէտէր իր ըմբիշի մկանուտ սրունքներուն կորովը:

Յորեկին ինքն ալ բեռնակիր էր նաւամատոյցը: Իր պահպանութեանը յանձնուած մէկ քանի փողոցներուն տուններէն իբրեւ ամսականը հաւաքելու կ'ելլէր ամէն ամսու գլխու կիրակին. մինչև 20 շաբաթ տուող «տուններ ունէր» . 40 փարսնոցներն ալ կային: Մէծիտիէ տուողը, իրաւունքի անագորոյն գիտակցութեամբ մը, կը յանձնարարէր:

— Պէքճի ախպար, աղէկ նայիս մեր տունը:

— Դուն հանգիստ քնացիր, աղա, մինչև լոյս ձիւր քէօշէին բերանն եմ:

Եւ իրօք այն սեմին վրայ կը նստէր, երբ հանգչելու պէտք զգար:

* * *

Գիշերները պարտաւոր էր անիկա հրդեհները պոռալու: Անմիջապէս որ թնդանօթի եօթը հարուածները լսէր՝ կ'ելլէր պահակա-

նոցին առջև կ'երթար սպասել, ուր 5-10 վայրկեանէն վազելով հեւալով կուգար՝ տէգ մը և լապտեր մը ձեռքը՝ կարմիր լոգիկ հագած սուրհանդակը, աղէտքի մունետիկ, որ երկու կարգի վրայ շարուած պեխներուն կը նետէր.

— Սթամպուտո՛ւ, Տիրէքլէր Արասընտա՛ւ:

Ու պահ մը վերջը, մութ ու անձայն թաղին մէջ, ամէն կողմէ կըսկսէր գիշերապահներուն կոչը, թաւ, դժնդակ, հաստախարխաւ.

— Եանկո՛ւն վա՛ր . . . Էսթա՛մբուտա՛ . . . տի՛ . . . ընտա՛ . . .

Ու գիշերը կը լեցուէր, կը բեռնաւորուէր, կը հեւար բոլոր այս խուլ ձայներուն խուժումէն որոնք սև հորիզոններուն չորս ծագերէն կը խոյանային, իրարու բաղխելով, իրարու մէջ ընդհ-լուզուելով. ու ա՛լ այս ամենը սաւառնաթիւ Ազադակ մը կ'ըլլար, համայնատարած, համայնապարփակ:

Պատուհանները կը բացուէին իրարու ետեւէ, ու Անձկութիւնը իր գալիկացած դէմքը անոնցմէ դուրս կ'երկնցնէր խաւարին մէջ: Գիշերազգեստով էրիկ-մարդիկ դռներուն առջև կ'ելլէին «կրակը լսելու» համար, ու հերարծակ կիներ, շունչերնին բռնած, կը սարսըռային մօտեցող սպառնալիքին դողովը:

Հետզհետէ կը շեշտուէին, կը հասնէին կուգային ձայները, միշտ տարտամ, միշտ հեռու սակայն, միշտ անընտել. ու թաղեցի-ները ի գուր կ'ոգորէին ստուգելու հրգեհին ճիշդ վայրը: Հորիզո-նին մէկ արծագանգը «Գանտիլլի» կը ձայնէր իրենց, մինչդեռ հանդիպակաց կողմը «Դասը քէօյ» կը թնդար: Պատուհանէ պա-տուհան, դռնէ դուռ հարցումներ կ'ուղղուէին հասկնալու այդ չը մատնուելու յամառող առեղծուածը, մինչև որ, ճարահատ, թաղէն մէկը պահականոց կ'երթար՝ գալու անդորրեղու համար իրեններուն ու դրացիներուն վախը իրենց գործատեղիներուն, կալուածներուն ու երկրորդաբար՝ աղգականներու և բարեկամներու ապահովու-թեանը մասին:

Դռներն ու պատուհանները կը գոցուէին. գիշերապահներուն ձայները կամաց կամաց, իրարու ետեւէ, կ'իյնային կը մարէին: Ու պահ մը առաջուան խելայեղ աղաղակին յաջորդող միահեծան ու ընկճող լուսթեան խորերէն յանկարծ հեռաւոր, լալկան ու երկու-րաձիգ ոռնում մը կ'ուլուլէր անվախճանօրէն: Ուրիշ շունի մը կաղկանձիւնը կուգար եղբայրօրէն միանալ անոր, և ուրիշ մը, ու-րիշ մը, ուրիշ մըն ա՛լ՝ հապշտապ՝ իրենց մօրմօքը կը բերէին խառ-նել հետզհետէ լայնցող ու սփռուող ողբուկոճիկ: Ու հիմակ ան-համար խորշերէ վազնիվազ համնող ու մայրական խաւարին մէջ խտացող վալիւններու վիթխարի ու յոգնատխտուր լալերգ մըն էր որ կը բարձրանար, կը ծաւալէր, կը ցնորանար, իրարու մէջ ազուց-ւած գաղարներով ու վերսկսումներով: Զարաշուք ու ալսահար Զայն մըն էր ա՛լ, որ մահացու կեանքով մը կ'ուռճանար, կը բազ-

խոյնադարձութիւններով զոր բռնակալէր աղջամուղջը, լուռ ու մահաշուք լիցեցաւ իւր զիւնքն ինքնապատերուն երկայնքը կը վաղէր, տունները կը լապաթաթէրէն պարտաճանհներուն կը զարնուէր, կը բողբոջէր ու կը պաղատէր, կը տրտնջար ու կը հայցէր, կը գծողմէր ու կ'աղերսէր, տարտամ խռովքներ արթնցնելով քով քովի անբանացած շնորհաբաններին հիշողութիւնը դատապարտուած հոգիներուն մէջ:

Այսպիսով առաւել, իսկուհի

* *

Պէտքէն անդուստի հայրենասէր մը դարձած էր վերջի տարիները: Սպասուելով ճակատը կը շարժէր՝ Քիւրտի գլուխներ ջախջախելու ամուլ մոկեղտութեամբ մը, անոնցմէ որոնք գիւղը կոխած ու թալանի տուած էին, ինչպէս ամէն անգամ նամակներուն մէջ կը գրէին Անկից:

Այդ գգացումը աստիճանաբար սաստկացաւ իւր մէջ՝ համեմատօրէն սաստկացումին ան աղէտներուն, որոնց աղիւսարչ գութերը չուրացան բնաւ գալ թունաւորել իր պանդուխտի թախծալի էութիւնը: Իր յոյսերը, իր երազները, «Սայրջ թագեալօրին» — ա'խ խոտրան ըլլաւ — ամսէ ամիս, օրէ օր տենդոտ սպասումները մէկիկ մէկիկ մարիցան: Աւելի քայքայող յուսախարութիւնը ա'լ չի ձգեց գինքը. ա'լ ուրիշ բան չի կրցաւ խորհիլ. ասիկա հատուածը եղաւ իր հակումը գիշերներուն, սեւեռեալ մատովումը՝ որ վրդովեց իր ցորենեղած յոգնամատակ քունն իսկ:

Աւելի քայքայող աւելի մտալ, աւելի առեղծուածային մարդ մը եղաւ այդ վարանման ու մտալկումի օրերուն: Անդիմադրելի, անխուսափելի յեղաշրջում մը կատարուած էր իր կարծր ու աղնիւ հոգիին մէջ: Եւ քրտասացումն էր որ հիմակ կ'արթննար հոն խուլ, տիրապետ, անկողի: Աւ սկսաւ քիչ քիչ թունալ իր գիշերային պարտականութիւններուն կատարմանը մէջ դրած եռանդը. ա'լ փողոցէ փողոց չէր արտերար, հետապնդելու մութին մէջ սողացող,

մութին մէջ ճգնող, մութին մէջ դարանակալ էակներուն: Դանդաղ ու անզգոյշ քայներով կ'երթար ան, իր պարզ ու բռնակալ մտածումէն տարուած: Քառուղիներու քերտնը կանգ կ'առնէր ու կը յամենար մոռնալով համբոյ ժամերը իր ճոկանի հարուածներովը: Ա'լ կրցածիւ չափ կը խուսափէր պահակախոցին առջևէն անցնելէ, ու երբ հրդեհները կը պոռար իր ճայնը վայրագ ու արտում բան մը ունէր, կողկողապին երկարումներ ուր իր երկրին, իր գեղին արկիւնները իր կարծես զոր կ'աղաղակէր:

Ինչպէս գիշերէն վերջը, շատ անգամներ, անդխտակցօրէն կը շտապէր իր քայներով, ու գուր կ'ըլլելով իր անդրութեան սահմանէն, դէպքեր իր անդրաշնորհներուն մէջ կը շտապէր տենդայոյզ, հանդիմանալով իր անդրաշնորհներուն մէջ կ'ըլլէր ու անոր հետ բաժնելու հաղածարար իր մահապարտութիւնները: Ծովանը ամուր մը բռնած անութիւն իր մէջ պայտերու մահէն իր սպրդէր կասկածուած քալուածքով մը,

— Ի՞նչ խաբար: Մըրրոս:

[illegible]

Կրպատաահրեւիսի հարեւելիքը չբաւարարեց իր անհրաժեշտայն լիարժեք երանայի
ուսն զգլ. ուշի ժամանակ ծնունդի արիւնքի արեւմտեան խաւովն իր անձն
վրայ իր անհրաժեշտ կրպատան հարեւելիս ձեռքով իր անհրաժեշտ
լայի զեռնի հարեւելիս ձեռքով իր անհրաժեշտ կրպատան հարեւելիս ձեռքով
փակեց իր անհրաժեշտ կրպատան հարեւելիս ձեռքով իր անհրաժեշտ
մեղմ հարեւելիս ձեռքով իր անհրաժեշտ կրպատան հարեւելիս ձեռքով
ւաղեց իր անհրաժեշտ կրպատան հարեւելիս ձեռքով իր անհրաժեշտ
բերեց իր անհրաժեշտ կրպատան հարեւելիս ձեռքով իր անհրաժեշտ

[illegible]

Հսկման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է հետևյալով: Երկրի տնտեսական կյանքի մեջ գործող բոլոր ուժերի և ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործումը, ինչպես նաև առկա հնարավորությունների ամենագնա օգտագործումը, ինչպես նաև համապատասխանության և արդյունավետության բարձր մակարդակի պահպանումը, անհրաժեշտ է համապատասխան համակարգի ստեղծումը, որի միջոցով կարելի է համապատասխանաբար կառավարել տնտեսական կյանքի մեջ գործող ուժերի և ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործումը, ինչպես նաև առկա հնարավորությունների ամենագնա օգտագործումը:

[illegible]

Ու անհեղինակաբար չհարգելով իր ժողովրդին՝ լադի-տական զբոսորդա-
յալույթի հղանքի հեղանակներով խեղդելով մաման գի ցվին մոզդեմոտով
դի մուդաթի մուրաթի լադի մոզդեդոն **ԱՐՄԵՆԱԿԱՐԱՅԱՆ (Գ)** ողմդ
ձրեմի մովել-տիստան լադի մվին մոմդի ի մ մձմար ցի մետոս
գասով մուսմիս տա ճառողդաամոտի դիմովել-տղաամրեդ գի գմիլ

(*) 1898 թ. Լեւոնդաներաւորաւորող զարմանքսին իւր Արմեն Զարմարեան ծածկանելով Երեւան, այս էջը արդիւնէն է գրիչ յօսանքի մը զօր, միայնի փորձով
 Լեւ Քրտիկեանի, Լեւոն Բաշադեան, Գաիան Խրեքեան և Սուրբն Գարնեանս,
 Բաշդիովի պիտի Երանտիկեանը «Հանձնախում» Լեւոն Բաշադեանի Սուրբն
 Գարնեանսի գրականութեան յօրինուած ռաբի գնդիցի էջ մը։

ՊԶՏԻԿ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԱՂՔԱՏԻԿ ԿԻՆԸ

Մեր գիմաղը, ընդարձակ պարապ գետիններ կան, որոնք նախկին պարտեզներու տեսքը ունին, մանաւանդ որ քիչ շատ ծառեր կան հոն և գէշ աղէկ պատերու մնացորդներ ու խարխուլ փայտորմեր կը շրջափակեն զանոնք: Ես չեմ գիտեր երբէն ի վեր մէկ երկու խրճիթի ձև, փայտէ պղտիկ տաղաւարներ են շինուեր հոն, ուր ամեն օր աչքի զարնող ոգևորութիւն մը ու հետաքրքրութիւնս չարժող մանրադէպեր երևան կուգան:

Մէկը ծայրն է, հոռուն, կաթնավաճառի մը ախոռը՝ ուր կովեր կան և ուրկէ ամէն օր մեծաքանակ կաթ ու մոծուն կը տանին կը բերեն, կաթնավաճառներ, ծառաներ, մածնածախեր են: Միւսը պարզ արհեստաւոր մըն է, կ'երևայ, որ առտուները մութնուրուսուն արդէն մեկնած է և իրիկուան չը մթնած չը վերադառնար, սովորութիւն ունենալով անշուշտ, ընկերներու հետ մէկ-երկու հատ ճակիլու, մինչև որ կինը ժամանակ ունենայ ուտելիք պատրաստելու կամ տաքցնելու: Օ՛հ, այդ կինը, աղքատիկ, աշխատասէր, պարկեշտ այդ կինը: Չեմ կրնար պատուհանիս առաջը երթալ, առանց ակնարկիս մէջ մը ան կողմը դարձնելու, ինչու որ պահով եմ որ հոն պիտի տեսնամ զինքը, պստեղծ Վրայ, այսինքն իր հիւզին սեմին վրայ, քանի որ տարբեր կերպ անկարելի է, երբ իր խոհանոցը, իր լուացարանը, իր նստասենեակը, իր կար կարելու տեղը, իր վերանտան վերջապէս հոն է, պարտեզին այդ ծայրը, իր տունին առաջը: Առտուընէ մինչև իրիկուն հոն է, կուզէ արև ըլլայ, կուզէ անձրև, ինչու որ իր ամուսինը կիրակի օր մը կեցեր տախտակէ պղտիկ հովանեակ մըն է շինե՞ր դրանը վրան: Հինգ զաւակներ ունի, ամենէն մեծը ինը տարու. նորէն յղի ալ է, և առաջացած վիճակի մէջ: Առտուն կ'աւլէ հիւզակին մէջը ու դրանը առաջը. տղաքը կը հագուեցնէ, որոնք դուրս կ'իյնան և պարտեզը տակնուվրայ կ'ընեն, ծառերուն վրայ կը մագլցին, ախոռներուն մէջը կը մտնան, կովերուն շուրջը կը դեգերին, աղբերուն վրայ կը խաղան, մօրերնուն վրայ կուգան, կուլան, կը պօռան, կը կանչեն և կ'ընեն ամէն կերպ անառակութիւն: Խեղճ կինը իր բեղմնաւորութիւնովը բռնաւորուած, ատ ամենուն խօսք կը հասկցնէ առանց դուլ ու զաղար առնելու սակայն. կրակ կը շինէ, բանջարեղէն մը կ'ստըկէ, կերակուրը վրայ կը դնէ, կար կը կարէ և գրեթէ միշտ լուացք կ'ընէ. այդչափ լաճեր են և ով գիտէ քանի կտոր է ունեցած ճերմակեղէնին: Գետինը պղտիկ տաշտ

մը, ինք ալ կկուզ ըրած, փէշերը ծունկերուն ետին փաթթած, ոտքերը բռնիկ, թեւերը սոթտած, փլած բայց գրգռիչ կուրծքը կխտովին բաց ու խանդրած, մազերը անսեթեւեթ կերպով վեր քաշուած, ու գլուխին վերեւ սխմուած, կը լուայ ու կը լուայ, կ'օճառէ, կը պրկէ, կը քամէ, երբ պզտիկները՝ անհանդարտ՝ կ'եռեւեփին իր շուրջը, մէկը թեւ կը բռնէ կը պագնէ, միւսը փէշը կը քաշէ կատակի համար, միւսը կուլայ ու պտուղ կ'ուղէ: Ինք ամենուն ալ կը հասնի, մէկուն անուշ խօսք մը կ'ընէ, միւսին կամիթ մը կուտայ, անդիինը կը լօլօզէ ու կը խօստանայ քիչ մը ետքը տալ իր ուզած պտուղը, մինչև որ տղու փոփոխամտութիւնովը մոռնայ ան իր պահանջը, և կը շարունակէ, միշտ կը շարունակէ, կրակի պէս կը շարունակէ իր գործը որ քնաւ չլմնար կարծես, յիտոյ կը փռէ զանոնք, ամէն օր գրեթէ, վերջէն կը ժողվէ ներս կը տանի, նորէն կուգայ ու կարկտուքի կ'սկսի, վերջապէս առանց վայրկեան մը հանգիստ առնելու, մեղուի մը պէս ժիր, կը մտնայ ու կ'ելլայ իր աշխատութեան անշուք փեթակին մէջ, իր կատարած գործէն ու վիճակէն գոհ սիրտով, միշտ ժպիտ մը ունենալով իր կորովի բայց անխնամ դէմքին վրայ, միշտ զուարթ ու նոյնիսկ ատեն գտնալով երբեմն իր զաւակներուն խաղերուն մասնակցելու:

Իրիկուն արտի դիմաւորէ հարկաւ իր գլխաւորը որ հաց ու դրամ պիտի բերէ իրեն. միասին պիտի խնդան խօսին ու կատակներ ընեն իրարու և կատակը իրաւ դառնալով, թօմպուլ զաւակներուն թիւը հետզհետէ պիտի աճի այգսէս տարիէ տարի. աշխատութեան ու զրկանքի միևնոյն ատեն զաւակներ ամէնքն ալ, որոնք բաց օդին մէջ աւելի առողջ կը մեծնան սակայն իրենց մօրերնուն աչքին տակ, քան վարձկաններու յանձնուած մեծադայի զաւակներ, ջերմաչափով հաշուուած սենեակներու խորը պահուած. և տնտեսութեան ապահովաբար վաղուան մեծ մարդիկը քան թէ անարիւն, վատասերած վիթաճներէն: Ինչու որ անոնք ամէն բանի սերմը ունին իրենց արիւնին մէջ, աշխատութեան, առողջութեան, բնութեան սէրի, պարկեշտութեան սերմերը:

Իր՝ գիշեր ցորեկ զբաղած պահերուն, փողոցէն հարիւրներով կիներ կ'անցնին որոնք հանգէտներէ, թատրոններէ, ցերեկոյթներէ, կայթատոններէ, խնձոյքներէ կը վերադառնան տէքօլթէներով, պերճանքով, ադամանդներով, գոյնզգոյն մետաքսեղէններով պըճնուած, կառքերով, նուագներով, խնդուքներով, ձվաուղներով, բայց ինք իր կկուզ ըրած տեղէն չը դառնար չը նայիր անգամ, ինչու որ ինք չարաչար աշխատութենէն ու անընդհատ սերնդադարձութենէն ուրիշ բան չը հոսկնար, ուրիշ հաճոյք չըմբռնէր, ուրիշ իտէալ չունի և իրեն համար չեն լիւքս, պճնասիրութիւն, նորաձեւութիւն, արտաքին փայլ ու սեթեւեթ, և ատոնց-

մէ գրեթէ միշտ անրաժամ՝ Ֆլիրթ, սիրաբանութիւն, հոմանու-
թիւն, դրամի համար ինքնավաճառութիւն, քնուկան բեղմնաւորու-
թեան գէմ մեղսակցութիւններ ու ոճիրներ, կեղծիք, ստույգութիւն, ատիւ-
ղեռութիւն, զեռութիւն, զեռութիւններ ինչեր... է:

Երանի-իրեն:

ԶԻՆԹԷ : ՍՍՐԱՅ

ՀԱՅ ՍԱՅՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ-ՈՒՍԿԱԿԱՐ ԿՈՆՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

[PARTI CONSTITUTIONNEL-DÉMOCRATE ARMÉNIEN]

ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՇԽԱՂԱՀԱՅԵԱՑՔ

Օսմանեան ընտանեացեալ իշխանութիւնն տապալմամբը՝ և Սահմա-
նադրական օրէնքին հաստատութեամբը՝ թէ՛ ընդհանրապէս Պե-
տութեան և՛ թէ՛ մասնաւորապէս բաղկացուցիչ բոլոր ազգութիւն-
ներու համար բարօրութեան և յառաջդիմութեան նոր թուական
մը բացուեցաւ:

Յայտնի է թէ՛ իշխանային փոփոխութենէն առաջ և նոյն իսկ
այսպիսի յեղաշրջում մը առաջացնելու համար, Թուրքիոյ մէջ գո-
յութեան իրաւունք ունէին — և գոյութիւն ունեցան իսկ — ամէն
ազգէ յեղափոխական մարմիններ և գաղտնի կազմակերպութիւն-
ներ: Բայց հիմա երբ արդէն որոշ չափով քաղաքացիական իրա-
ւունքներ ձեռք բերուած են, և ամէն մարդ ազատ է իր կարծիք
ներն յայտնելու և վիճաբանելու՝ Պետութեան և ժողովուրդին շահ-
ները չօշափող բոլոր խնդիրներու վրայ, բնական է որ որոշ յեղա-
փոխական կուսակցութիւններու գոյութեան և դործունէութեան
պէտքը ինքնին դադրած է այլևս:

Ասոր հակառակ, միշտ կարելի և օգտակար է՝ քաղաքական ու
որոշ ծրագրով և գործելակերպով օրինական (légal) կուսակցու-
թեանց կազմութիւնը, որոնց իւրաքանչիւրը իր սկզբունքներուն
համաձայն՝ ջանար կազմաւորել և շուտաւորել հանրային կարծիքը
և ներգործել կառավարութեան վրայ — որուն վարչութիւնը և
աշխարհավարութիւնը՝ արտայայտուած հանրային կարծիքի զանա-
զան ուղղութիւններուն արդիւնաւորը (résultante) պէտք է ըլլայ
սահմանադրական և ռամկավարական երկիրներու մէջ:

Հանրային կարծիքը — ընկերային յառաջդիմութեան այս կեն-
սական գապանակը և կառավարութեանց իբր հակալէին ծառայող
այս ամենակարեւոր ազդակը — չկրնար կազմուիլ միայն ինքնաշարժ
բար ու հրամայողականօրէն արտայայտուիլ, առանց՝ փոխադրուիլ:

եալ փաղափական կուսակցութիւններու գոյութեան և յարաջան գործունէութեան :

Անկազմակերպ և անգիտակից ամբօրս, թէ և ունենայ ամենաարդար պահանջներ, յաճախ կը մատնուի յուսախաբութեան, չափազործութի ու պարտութեան, ենթարկուելով՝ չողոքօրթ պաշտօնակալութեան (Burocratie) կամ պոստտալստ ամբողջավարներու խաբկանքին : Կազմակերպուած մարմիններն են միայն որ կը ներկայացնեն իրական ուժ և կրնան յոյս ունենալ յաջողցնելու իրենց պահանջներուն իրագործումը կամ օգնուելու իրենց գաղափարին յաղթանակը :

Այս տեսութեամբ, Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումէն ի վեր, Թուրքիոյ քաղկացուցիչ ամէն ազգերուն մէջ սկսան կազմուիլ օրինական փաղափական կուսակցութիւններ, որոնք հեռզհեռ հրապարակ կը գնեն իրենց ծրագիրները :

Հայերէս մէջ ալ, այն օրէն երբ՝ Օսմանեան Սահմանադրութեան հաստատութեամբը և Սահմանադրական բէթիմի անխախտ պահպանութեան և իրապէս գործադրութեան ակնկալութեամբ և հետապնդումով, նախկին Հայ Յեղափոխական կազմակերպութիւնները կը վերածուէին նոյնպէս օրինական քաղաքական կուսակցութիւններու, մասնաւորապէս զգալի եղած էր կազմութիւնը այնպիսի քաղաքական կուսակցութեան մը, որ հեռու մնալով ծայրայեղ աշխարհահայեացքներէ և վիճելի բնկերային վարդապետութիւններէ, հայ իրականութեան մէջ գործէր ժողովուրդի գիտակից մասին հարադատ բաղձաւորներուն համաձայն, և ժամանակի պահանջմանց համապատասխան՝ տարամերժօրէն օրինական միջոցներով : Այսպիսի կուսակցութիւն մը միայն պիտի կրնար համախըմբել իր շուրջ Հայ ազգին գիտակից և կենսունակ տարրերը, առանց գաւառական կամ դատակարգային խտրութեան :

Այս համոզումով և այս նպատակով, ստորեւ յիշատակուած Հայ յեղափոխական նախկին կազմակերպութեանց նախածեռնութեամբ, ամիսներէ ի վեր բանակցութիւններ և ընդարձակ խորհրդակցութիւններ կատարուեցան թէ՛ կուսակցական և թէ՛ ոչ-կուսակցական բաղմոթիւ Հայ անհատներու և խումբերու միջև՝ միանգամայն գիծուելով կարևոր Հայ մտաբարականներու և հեղինակաւոր անձնաւորութիւններու կարծիքներուն և խորհուրդին թէ՛ հարկնիքին և թէ՛ արտասահմանի մէջ :

Այս բանակցութեանց և խորհրդակցութեանց իւր արգելիք կազմուեցաւ ներկայ Դատարար Գրուշ շուրջ պատգամներէ կը բաւարարուի գաղափարական հարցերու և ընդհանրօրէն Հայ Ասիականացիական Միակիտար կուսակցութիւն անուան : Կազմ

Հայ Սահմանադրական Միակիտար կուսակցութեան կազմին մէջ վերջնականապէս ձգտուած և միախառնուած են արգելի նա

խապէս իրարու մէջ միութիւն չկնքած հետեւեալ մարմինները. Վե-
րականեաց Հեցակեան Կուսակցութիւն (իր «Ազգ» թերթով) և Գա-
ղափառական Միութիւն (նախկին Արմենական և Միութեանական
Կազմակերպութիւնք) :

Վստահ ենք որ մեր սկզբունքները և մեր որդեգրած ուղղու-
թիւնը պիտի քարտանանան բոլոր լրջախոհ, ձեռնհաս, և պարտա-
ճանոչ ազգայիններու հաւանութեան, և այսպիսիներու համակ-
րութեամբ և գործակցութեամբ կուսակցութեանս ծրագիրը ի-
րապէս պիտի կրնայ նկատուիլ իբր Ազգային Մրագիր :

Նոյնչափ վստահ ենք որ, մեր պահանջներուն և հետապն-
դումներուն բանաւորութիւնը և երկրին ընդհանուր շահերուն տե-
սակէտէն օգտակարութիւնը՝ աւելի պիտի դիւրացնեն մեր և Օս-
մանեան միւս ժողովուրդներու քաղաքական կուսակցութեանց մի-
ջև համերաշխութիւն մը, որ ամէն կերպով բաղձալի է և որ կրնայ
մեծապէս նպաստել Սահմանադրական Րէժիմը ամրագնդելու և երկ-
րին տեական անդորրութիւնը և բարօրութիւնը համեմատօրէն
քիչ ժամանակի մէջ ապահովելու :

Մրագրին մէջ արդէն պարզուած են կուսակցութեանս հայ-
եացքները և հիմնական սկզբունքները. բայց և այնպէս աւելորդ
չենք համարիր այս տեղ քիչ մը աւելի ընդլայնել ու բացատրել
զանոնք :

Կուսակցութիւնս, ներշնչուած Զորք գարու լուսաւոր գաղա-
փաներէն, իր քաղաքական գաւառներէն իրր չիմ և իր գործու-
նէութեան իբր գլխաւոր նպատակակէտ կ'ընդունի ժողովուրդին
գերիշխանութիւնը. « Կառավարութիւնը ժողովուրդն է » — տես՝
նշանաբանը ամէն ռամկավարական երկիրներու. նոյնը պարտի ըլ-
լալ և Օսմանեան Պետութեանը :

Օսմանեան Պետութիւնը բազկացած ըլլալով բազմադան տար-
րերէ, որոնք ծագմամբ, կրօնքով, լեզուով, աւանդութիւններով
և սովորութիւններով իրարմէ կը տարբերին, ասոնց մէջ կատար-
եալ միաձուլում առաջ բերելու ձգտող քաղաքականութիւն մը ո՛չ
միայն անիրականալի պիտի ըլլար, այլ և մեծապէս վնասակար՝
Օսմանեան Պետութեան շահերուն :

Այս զանազան ազգութիւնները՝ իբր Օսմանեան քաղաքացիներ
ու որոշ համախմբումներ՝ ընդունելով երկրին ամբողջութիւնը և
քաղաքական անբաժանելիութիւնը, իբրև հասարակաց հայրենիք,
որուն հանդէպ ունին նոյն հաւասար իրաւունքները և պարտակա-
նութիւնները, միեւնոյն ժամանակ պէտք է պահպանեն և երաշխա-
ւորութեան տակ յենն իրենց ազգային առանձնայատկութիւնները
և իրաւունքները : Մեծամասնութիւն կազմող տարրը պէտք է յար-
գէ փոքրամասնութիւններու այս կարգի անվիճելի իրաւունքները՝
ազգութեանց հաւասարութեան սկզբունքով : Արդարև Սահմա-

նադրական — Ռամկավարական սկզբունքները չեն ժխտեր ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը, անոնց ներքին կամ տեղական իրաւասութիւնները, ընդհակառակը՝ այս իրաւանց ապահովումն է եղած միակ միջոցը՝ բազմազան ազգութիւններէ կազմուած Պետութիւններու անդորրութեան և յառաջդիմութեան:

Այս տեսութեամբ, Հայութիւնը կը ներկայանայ Թուրքիոյ մէջ՝ երկու որոշ հանգամանքով. — իբրեւ Օսմանեան քաղաքական և իբրեւ Հայ Ազգութիւն: Այս երկու հանգամանքները պէտք է միասին գոյութիւն ունենան, առանց իրարու հետ շփոթուելու, առանց իրար հակասելու:

Հարկ չկայ ըսել թէ Ազգային անհատականութեան պահպանման և զարգացման պահանջը երբէք ազգայնամոլ և այլամերժ ինքնասիրութիւն մը չէ և ո՛չ ալ իբր անջատողական ձգտում պէտք է մեկնուի. այլ նոյն ազգային ինքնագիտակցութեան և զարգացման իրաւունքները պէտք է վայելեն անխտիր և հաւասարապէս Թուրքիոյ բազկատուցիչ բոլոր մեծ և փոքր ազգութիւնները. և առնոց բոլորին լոյնախոս համերաշխութեամբը և ազատամիտ եղբայրակցութեամբն է որ կարելի պիտի ըլլայ իւրաքանչիւրին առանձին և ազատ զարգացումը, որ ամենէն ապահով միջոցն է ընդհանուրին զարգացմանը և երկրին ընդհանուր բարգաւաճմանը:

Այս սկզբունքներով է որ Կուսակցութիւնս կը կանգնի՝ շատագոյն Ազգային իրաւունքներու պահպանման և զուտ վարչային արակեղծութեան հրապարակման:

Հայ Սահմանադրական — Ռամկավար Կուսակցութիւնը, ձգտելով առնել ազգային կուսակցութեան մը նկարագիրը և հանդիսանալ Հայ Ժողովուրդի ազգային քաղաքականութեան արտայայտիչը, իր մշտական ջանքը պիտի ըլլայ համերաշխութիւն գոյայնել Հայ ազգին բոլոր դասնական յարմարութիւններուն և բոլոր դասակարգներուն մէջ, և կարելիութեան սահմանին մէջ ներգաղտնակել անոնց շահերը: Առանց այդպիսի ազգային համերաշխութեան մը՝ դժուար պիտի ըլլար ապահովել մեր ազգային շահերու պաշտպանութիւնը և անպայմանօրէն պիտի դանդաղէր մեր բնատոհմիկ յառաջդիմութեան գործը: Կուսակցութեանս գործին տակ, պարտաճանաչ հայ հարուստը, ժրջան հայ աշխատաւորը և գիտակից հայ մտաւորականը՝ ազգային ընդհանուր շահերու անձկութեամբ մը՝ ձեռք ձեռքի տուած պիտի քալեն դէպի ընդհանուր նպատակը. — և մենք ո՛չ միայն կը հաւատանք այսպիսի երևոյթի մը կարելիութեանը այս պատմական բնորոշիչ վայրկեանին մէջ, այլ և վստահ ենք, որ ազգային այդ համերաշխ գործակցութիւնը կրնան շարունակել դեռ տմբողջ սերունդներ, շնորհիւ մեր Ժողովուրդի ընդոճին ռամկավարական խառնուածքին և մեր ազգային-կրօնական հաստատութեանց մէջ արդէն սիրով առկա-

ՀԱՅՈՒՆ ՑԱԻԸ

Վերջերս, «Արեւելեան Մամուլ»-ի մէջ խմբագրական յօդուած մը մեր հանրային կեանքին ամենէն ցաւոտ հարցը կը դնէր մէջ-տեղ: Գրեթէ մեր ազգային գոյութեան չափ հին խնդիր մը, որ երբէք չէ գաղաթ աշխատեցողութեան ըլլալէ, և որ սա վերջին 15—20 տարուան շրջանին՝ Արտասահմանի մէջ՝ շատ մը արցունքի ու բաւական արիւնի հետ՝ ամբողջ գրականութիւն մը վաղցուցած է մեր տարագիր մամուլէն:

Ազգին մարմինը քաղցկեղի մը պէս կրծող մեր ներքին ցաւն է որ կը ստեղծէ ու կը մշտնջենաւորէ այդ խնդիրը:

Մենք դժբաղդ ժողովուրդ մը եղած ենք, բայց դժբաղդ ո՛ր միջավայրի որքան մեր դժնդակ պարագային մէջ գտնուած ո՛չ մէկ ժողովուրդ եղաւ:

Մեր դժբաղդութիւնը անո՛վ տարապայման, անօրինակ ու աննախնդրաց բնոյթ մը ունեցաւ՝ որ մենք չգիտեցանք նոյնիսկ դժբաղդը ըրալ:

Հայ տառապանքը՝ վեհօրէն տառապելու անընդունակ լինելի մը ամուր, անխառնակ ու գոլարատպատ չարչարանքն է լոկ:

Մեզի քաղաքակրթական ժողովուրդները մենք նուազ դժբաղդ եղան, որովհետեւ անոնք գիտցան ազգովին ապրել իրենց դժբաղդութիւնը, անոր մէջ գտնել գոնէ սպիարար ու գծաւորել սփռումները գերագոյն եղբայրութիւններու, անոր վսեմ հպարտութեամբ պարտուել, անով մեծնալ, բարձրանալ, գեղեցկանալ, խաջուածնելու եղբրական գեղեցկութեամբ:

Մեր ցաւը՝ փոխանակ մեր ազգային նկարագիրը մաքրագործելու, ազնուացնելու, կորովաթրծելու՝ կարծես զայն ալ աւելի մեղկացուց, ստորնացուց, այլասերեց, և անոր անձանոթ ու թաւքուն տգեղութիւնները դուրս ցայտեցուց ու ցուցադրեց:

Մեր ցաւը անամոքելի եղաւ ու անդարմանելի, որովհետեւ մենք չգիտցանք և դեռ չենք գիտեր զայն հաւաքաբար զգալ ու անոր մէջ համարաշխիշ, էնդհակառակը, սկիզբէն ի վեր, մենք մեր ընդհանրական ճակատագրական տառապանքին մէջ կարծես գերագանց պատրուակը գտած ենք մեր ներքին ուժացումներուն, պառակտումներուն ու տարալուծումներուն:

Մեր ցաւը փոխանակ սիրոյ ու եղբայրութեան արտասուքովը մեղմանալու եղբայրադատ առեւտրական թոյնովը բորբոքեցաւ, ժաւատոտեցաւ: Մենք մեր մաքաւումի ու նահանգնութեան Գողգոթաներուն վրայ՝ իրար բզբառող, իրար կոխկրող, մեր չափած խաչերը իրարու գլխուն իջեցնող չըլլալիք ժողովուրդն եղանք... Ո՛վ պիտի ըսէ ամբողջ հոգեկան աշխուճակումը մէկ նուիրական

խտէալի համար կռուող հայորդիներուն, որոնք իրենց ողջակիզուած հարազատներուն դիակները ձեռքէ ձեռք քաշկռտեցին, և փոխանակ անոնց գերեզմաններուն վրայ միասին ծունգի գալու՝ իրարու սիրտ դաշունեցին սանկ խուժողով ճիչերով:

— Այս մեռելը մե՛րն է... Դուք իրաւունք չունի՛ք անոր վրայ լալու...

Եւ ասիկա՝ երէկուան մեր ցաւի աղետարչ պատկերին վրայ՝ հազիւ վեր առնուած վարագոյին է դեռ զոր անմիջապէս պէտք է ձգել, անցեալին ամօթն ու դառնութիւնը խնայելու համար ազգին, ազատութեան սեմին վրայ իր խանդաղատումի ու խանդավառութեան այս օրհորուն:

Բայց վէրքը բոլորովին ծածկելով չէ՛ որ կրնանք անոր դարմանումին յոյսը տածել: Ու քաղաքացիական արութեան շնորհաւորելի արարք մը կը նկատեմ «Մամուլ»ինը, որ Թրքահայ թիրթիւէն առաջինը եղաւ չարիքը մատնանշելու:

Հռութեան մեղսակցութիւնը բաւական տեւծ էր, և ահա՛ հրապարակ կը դրուի այս պահուս հանրութեան խղճմտանքը ամենէն աւելի վրդովող հարցը.

— Ի՞նչու չեն միանար կամ առնուազն չեն համերաշխիր:

Խօսքը հայ քաղաքական կուսակցութեանց համար է:

Եւ եթէ մեղադրանք մըն է որ այսպէսով անոնց հասցէին կ'ուղղուի, արդար պիտի չըլլար, որ այդ մեղադրանքը անոնց ամենուն ալ սահմանուէր հաւասարապէս ու անխտիր:

Մրտադրի հիմնական տարբերութիւններ բնական է որ արգելք ըլլան զանազան քաղաքական կազմակերպութիւններու միջև *orga-nique* միաձուլումի մը: Բայց գոնէ այն բաղդորոշ ու վճռական վայրկեանին՝ ուր կը գտնուինք՝ որ և է ազատական խմբում, ինչ դաւանանքի ալ ծառայէ, պէտք է ըմբռնէ խղճամիտ ու անշահախնդիր համերաշխութեան մը պէտքը բոլոր ճիգերուն մէջ: Այս ժամանակաւոր գործակցութիւնը կարելի է ու անհրաժեշտ, եթէ չեն ուզեր չէզոքացնել ու ամլութեան դատապարտել այդ ճիգերը:

Պէտք է եմ տեսներ հոս քրքրել տասնամիայ պատմութիւնը այն տխուր ու տաժանելի քաշքշուրին, որ Արտասահմանի մէջ հանրաժանութ է «Միութեան կամ Համերաշխութեան Խնդիր» պիտակին տակ: Բայց անհրաժեշտ է որ Թուրքիոյ Հայութեան համար միանգամ ընդ միշտ ճշդուած ըլլայ մեր քաղաքական կուսակցութեանց դիրքը՝ այդ խնդրոյն գէթ վերջին փուլին հանդէպ:

Դիրքերու այդ ճշդումը իրականութեան մէջ կատարուած լմընցած բան մըն է արդէն:— 1906ին՝ Ընկեր Մուրատ, Ղարպ-Թարապուլուսի իր երկարամիտ կենդանի գերեզմանումէն յանկարծ դուրս գալով երբ Արտասահման անցաւ, իր առաջին գործն եղաւ Հնչակեան Կեդրոնէն համերաշխ գործակցութեան կոչ մը ուղղել բոլոր

հայ յեղափոխական կուսակցութիւններուն Հնչակեան Կեդրոնական Վարչութիւնը՝ դործնական արդիւնքի մը համեմու համար՝ այդ կոչին կը կցէր Հայ Յեղափոխական Համաժողովի մը առաջարկը։

Դաշնակցութեան Դ. Ընդհ. Պատգ. Ժողովը մերժեց այս առաջարկը, յայտարարելով, թէ հայ յեղափոխական տարբեր կուսակցութեանց հետ համերաշխութիւնը «ՎԱՂԱԺԱՄ» կը նկատէր ինքը։

Քիչ յետոյ, Հնչակեան Կուսակցութեան և Վերակազմեալ Հնչակեան Կուսակցութեան միջև համերաշխութեան դաշինք կնքուեցաւ, որուն համաձայն այդ երկու կուսակցութիւնները Թրքահայ ներկայ իրականութեան մէջ ալ կը շարունակեն իրենց համերաշխ գործակցութիւնը։

Միւս կողմէն՝ Արմենական և Միութեանական կազմակերպութիւնները միաձուլուելով Գաղափարակցական Միութիւն անուան տակ հրապարակ եկան 1907ի վերջերը։ Այս միաձուլման հետ գրեթէ անմիջապէս միութեան բանակցութիւններ սկսան Վերակազմեալ Հնչակեան Կուսակցութեան և Գաղափարակցական Միութեան միջև, բանակցութիւններ, որոնց յաջող վերջաւորութիւնը զուգադիպելով Սահմանադրութեան հռչակումին՝ երկու բանակցող մարմինները մշակեցին քաղաքական նոր պայմաններուն համապատասխան իրենց ծրագիրը և ուրիշ անկախ հայրենասէր մտաւորականներու յարումով և յաւելումով ձեւացուցին Հայ Սահմանադրական - Ռամկավար Կուսակցութիւնը որ իր ուրոշ դերն ու գործունէութիւնն ունի այսօր Թրքահայ իրականութեան մէջ։

Այս բոլորէն որոշապէս կը տեսնուի, թէ միութեան և համերաշխութեան կոնցոլտ գործը նշանակելի չափով մը պարզուած, յառաջ տարուած է։ Հայ քաղաքական կազմակերպութիւնները կը ներկայանան երկու անշատ այլ հոծ զանգուածներով, որոնցմէ մին կը կազմեն Հնչակեան Կուսակցութիւնը, և Հայ Սահմանադրական Ռամկավար Կուսակցութիւնը, իսկ միւսը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

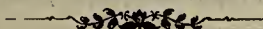
Կը մնար համերաշխութեան կամ գործեկերպի ժամանակաւոր համաձայնութեան եզր մը գտնել այս երկու համախմբումներուն միջև։ Եւ այս նպատակով ջանքեր եղան ու բաղձանքներ առտայտուեցան։

Բայց Դաշնակցութիւնը իր ներկայացուցիչին բերնով Ղաւաթիոյ Խորհրդարանին մէջ յայտարարեց, թէ «Չի ուզում պղտորուել»։

Այս յայտարարութիւնը խնամոտ հաճոյակատարութեամբ մը արձանագրուեցաւ Պոլսահայ թերթերուն մէջ — առանց մեկնութեան։

Այսչափ։

ՍՈՒՐԷՆ ՊԱՐԹԵՆԵԱՆ

Մ Ի Տ Հ Ա Ք Փ Ա Շ Ա *

ԻՐ ԿԵԱՆՔԸ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

Գ Լ ՈՒ Խ Գ.

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ՝ ՍՈՒԼԹԱՆ

Մեր հպատակ ժողովրդոց բարքերուն, սովորութիւններուն և ընդունակութեանց յարմարող ժողով մը կազմելու պէտքը օրէն օր աւելի զգալի դարձած ըլլալով, մեր նախարարները խնամով և մանրակրկիտ կերպով պիտի ուսումնասիրեն այս խնդիրը և իրենց տեղեկաւորը պիտի ենթարկեն մեր համանութեան: (Մեր ժողովրդոց պէտքերուն, սովորոյթներուն եւ ներքին օրէնքներուն համապատասխան սահմանադրական օրէնքներ պատրաստելու նպատակով կ'հրահայեմք որ Պետքեան նախարարները ներհուն օրէնքները եւ անեւ անոնք որ իրենց գիտութեամբ կրնան նպաստել հանրային զործոց բարեփոխման, ժողով մը կազմեն՝ այս խնդրի մասին իրենց կարծիքները յայտնելու համար, եւ իրենց տեղեկագիրը նախարարաց կոնքուրդին կողմէ փնտռելի յետոյ պիտի եւրպարկուի մեր հաւանութեան:)

Միւս կողմէն Պետութեան զործերուն մէջ աւելորդ խառնաշփոթութիւնը, սուսման կուգայ կարգ մը պաշտօնատարներուն՝ իրենց վստահեամ պաշտօնները կատարելու անընդունակութենէն և պաշտօնէից յաճախակի և անուն պատճառի փոփոխութենէն: Ուստի մեր փափաքն է՝ որ այսօրեանէ սկսեալ բոլոր պաշտօնատարները իրենց աստիճանին համեմատ՝ ամենէն կարողներուն և ամենէն արժանաւորներուն մէջէն ընտրուին, անոնց պաշտօնակութիւնը պառնայ լոյս զպատճառներու չկրնայ կատարուիլ, և վերջնապէս մէն մի պաշտօնեայ պատասխանատու ըլլալ իրեն յանձնուած պաշտօնին գործադրութեան մասին: Ուշագրութիւն պիտի դարձնենք նաեւ հանրային կրթութեան վրայ, և գիտած ըլլալով որ եւրոպական տէրութիւնները միմիայն կրթութեան շնորհիւ հասած են իրենց բարգաճման մաս բարձր աստիճանին, կ'փափաքենք որ մեր ամէն զաւակարդի հպատակները կարենան օգտուիլ գիտութեան բարիքներէն՝ իւրաքանչիւրը իր անձնական ընդունակութիւններուն չափովը (եւ որպէսզի երկին յառաջդիմութիւնը անխտիր բոլոր հպատակներուն երջանկութիւն քերէ, կ'հրահայեմք հիմնարկել այնպիսի դպրոցներ

* Տես Թիւ 46, էջ 1091:

ուր կրթութիւն եւ դաստիարակութիւն ջանքուն առհասարակ ամե-
նուն։) Կ'փափաքինք որ՝ առանց յապաղումի՝ միջոցներ խորհիք այս
կարեւոր արդիւնքը ապահովելու համար, բաւականաչափ համեմա-
տութեամբ բարձրացնելով այդ գործին յատկացուած ծախսուց գու-
մարը։ Ասկից զատ հարկ է անմիջապէս ձեռնարկել նահանգներու
վարչական, ելմտական և դատական բարենորոգման, որպէսզի ա-
նոնց մէջ ստեղծուի իրապէս բնականոն կոյուղիւն մը՝ համաձայն
այն հիմերուն որոնք պիտի ընդունուին կեդրոնի կազմակերպու-
թեան համար։ (Անհրաժեշտ է նոյնպէս որ տասանորդի, հարկերու եւ
սնուդդակի տարբերութեան օրէնքները համաձայն ըլլան արդա-
րութեան եւ իրաւանց, եւ ամէն ջանք պիտի տանք որ ու եւ փո-
փոխութիւն կրն զեղծուի մոտ չի գտնուի այս օրէնքներու գործադ-
րութեան մէջ։ Գերիներու գնումը եւ վաճառումը Շէրիի պատուե-
րներուն եւ մարդկութեան ու քաղաքակրթութեան ակզբունքներուն հա-
կաւոր ըլլալով, կ'ազատագրենք մեր պաշտօններուն գերիները եւ
ներքինները եւ կ'յայտարարենք թէ այսօրուան սկսեալ գերեզման-
առութիւնը քաղաքակրթական արգիւյնաւոր է մեր Կայսրութեան մէջ։ Բո-
յոր գերիներուն ընդհանուր աստիճանական ազատագրութեան համար
քաղական մը պիտի որոշենք եւ մասնաւոր միջոցներ ձեռք պիտի առ-
նենք գերութեան վերադարձը արգիւյնաւոր համար։)

Տարիէ մը ի վեր Պոստա և Հէրսէք ներդաւրած խորհուրդներու
թիւադրութեամբ՝ ապստամբական վիճակի մէջ են, և Սիրպիոյ
նշկահումը՝ իբր հետեանք այդ ապստամբութեան՝ իր կարգին մի-
կնոյն հայրենիքի գաւազներուն արիւնք հոսել կուտայ հեղեղանք-
ման։ Իրաց այս վիճակին շարունակութիւնը խոր տխրութեամբ կը
համակէ զմեզ և մեր ամենէն անկեղծ փափաքն է ամենախիստ մի-
ջոցներ ձեռք առնելով վերջ մը առաջ անոր։

Օտար պետութեանց հետ մեր կնքած դաշնագրութիւնները մեր
կողմէ նորոգուած և ընդունուած ըլլալով, պիտի ջանանք ամրա-
պնդել անոնց հետ մեր ունեցած բարեկամական յարաբերութիւն-
ները։

Թո՛ղ Բարձրեալն Աստուած յաջողութեամբ պսակէ մեր բոլոր
բաղձանքները։»

Շաբաթ՝ (22 Շապան 1292) (3 Սեպտեմբեր 1876)

Այս առաջին գահաճառին մէջ մուծուած փոփոխութիւններէն
ծագում առին Սուլթանին և Միտհաթի միջև եղած կարծիքի զա-
նազանութիւնները։

Ա. — Սաթթը Հիւմայունի առաջին պարբերութեան մէջ Սուլ-
թանը ջնջած էր սա բառերը. «Իմ Մեծ Վէզիրս, առաջին նախա-
րարի տիպոգոսով» որոնց մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէր Միտհաթ,
որովհետեւ նորութիւն մը կ'մտցնէին անոնք։ Միտհաթ կը փափա-

քէր ջնջել Մեծ Վէզիրի տիաղոսը և անոր տեղ դնել Նախարարապետի տիաղոսը, քանի որ այս փոփոխութեամբ փոխանակ միայն Մեծ Վէզիրը պատասխանատու մնալու՝ Նախարարները հաւաքաբար պատասխանատու պիտի ճանչցուէին։ Այս կերպով ինչ որ Նախարարապետը անձնական պատուոյ և ազդեցութեան տէսակէտով կ'կորսնցնէր, նոյնը պիտի շահէր Նախարարութիւնը հաւաքաբար, և միևնոյն ատեն Սահմանադրութեան էական արամադրութիւնները աւելի ոյժ պիտի ստանային։ Միտհաթ շատ լաւ կ'ըմբռնէր թէ այս Նախարարապետի պաշտօնը պէտք պիտի ունենար թուրքիոյ մէջ ժամանակ մը գործնալու և զարգանալու՝ հանդէպ զահուն որուն իշխանութիւնը և ազդեցութիւնը կապուած են Օսմանցիներուն աւանդութեանց և զգացումներուն, ինչպէս նաև այն դիրքին զոր վեհապետը կ'գրաւէ իսլամական աշխարհին մէջ։

Այս առաջարկին իմաստը և նպատակը չվրիպեցան Վեհապետին աչքէն որ՝ հաւատարիմ իր ինքնայատուկ տեսութիւններուն և միայն իր շահուն հետամուտ՝ պարզապէս ջնջեց պարբերութիւնը և մերժեց առաջարկը։

Բ — Միտհաթ Սուլթանին բերանը զրած էր հետեւեալ պարբերութիւնը. «Որովհետև սահմանադրական դրութիւնը ազդերու յառաջդիմութեան գլխաւոր ազդակներէն մէկն է, կ'յայտարարենք թէ կ'ընդունինք կառավարական այս ձևը, նկատի առնելով, եւ» Փոխանակ ասոր՝ օրէնքներու և կանոններու անգործադրութեան և իր հպատակներուն երջանկութիւնը ապահովելու ազնիւ նպատակին վրայ քանի մը անգոյն և տափակ պարբերութիւններէ յետոյ, խօսեցաւ «մեր ժողովրդեան սովորոյթներուն, բարքերուն և ընդունակութեանց համապատասխան ընդհանուր ժողով մը» գումարելու պէտքին վրայ, (ինչ որ կրնար բան մը նշանակել կամ նշանակութենէ զուրկ ըլլալ՝ նայելով վերոյիշեալ ընդունակութիւններու մասին ըլլալիք գնահատութեան) և հրամայեց իր Նախարարներուն՝ խնամոտ և մանրակրկիտ ուսումնասիրութեան մը աւարկայ ընել այս խնդիրը (ինչ որ ըրած էին աւելի քան տարիէ մը ի վեր) և տեղեկադիրը ենթարկել իր հաւանութեան։

Գ. — Դարձեալ այս կարևոր խնդրոյն վերաբերմամբ՝ Միտհաթ սահմանադրական օրէնքները պատրաստելու նպատակաւ՝ սուլթարկած էր գումարել մեծ ժողով մը որ կազմուած ըլլայ Տէրութեան Նախարարներէն, իրաւագէտներէն և ամէն անոնցմէ որոնք իրենց հմտութեամբ և փորձաւորութեամբ կարևոր դիրք մը կ'գրաւէին երկրին մէջ. իրենց տեղեկագիրը Նախարարաց ժողովին կողմէ քննուելէ յետոյ՝ պիտի ենթարկուէր Սուլթանին հաւանութեան։

Այս առաջարկին նպատակն էր ո՛չ միայն թուական մը որոշել նոր Սահմանադրութեան հրատարակումին, այլ նաև ենթարկել զայն Կայսրութեան բոլոր լուսամիտ և յարգուած անձերու վաւե-

րացման: Սուլթանը ամբողջութեամբ մերժեց այս առաջարկը:

Դ.— Միտհաթ՝ սաստիկ մտահոգ ելմտական արդի կացութեան վրայ և բոլորովին համոզուած թէ վարչութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ գործադրելի խիստ խնայողութիւն մը՝ լաւագոյն միջոցը պիտի ըլլար չարիքին դարման տանելու (որոշ փորձք տեսած էր Ապտիւլ Ազիզի իշխանութեան օրով) չի վարանեցաւ առաջարկել Ապտիւլ Համիտին, ինչպէս առաջարկած էր Սուլթան Մուրադին, կարելի եղածին չափ նուազեցնել Կայսերական Տան ծախքերը, ինչպէս նաեւ կայսերազուն իշխաններուն սահմանուած գումարները զորս Ելմտական Նախարարութիւնը պիտի վճարէր Միւս կողմէ ազատ կ' թողուր վեհապետը՝ անձս մը որոշել Պալատին ամսական ծախուց գումարը:

Սուլթանը ամբողջապէս դուրս ձգեց այս պարբերութիւնը:

Ե.— Միտհաթ ամենամեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէր խառն դպրոցներու խնդրոյն՝ նահանգներու մէջ ուր քրիստոնեայ և իսլամ քով քովի կ'ապրէին: Կ'յիշուի թէ Դանուբեան նահանգներու կառավարիչ եղած միջոցին Միտհաթ փորձած էր այս դրութիւնը հաստատել Պուլկարիոյ մէջ և նոյն իսկ այս ծրագրին առթիւ էր որ արթուն իկնաթիէֆ՝ զայն ի դերե հանելու համար իր ազգեցութիւնը բանեցնելէ յետոյ՝ Վալիին հրաժարականը ձեռք բերաւ:

Պուլկարիոյ նախկին կառավարիչը — որ երկրորդ անգամ կայսրութեան Մեծ-Նպարքոսը պիտի ըլլար — կ'փափաքէր այս ծրագրերը տարածել բոլոր նահանգներուն մէջ. և բացման ճառին մէջ՝ սա բառերը արտասանել կուտար Սուլթանին. «Որպէսզի երկրին յառաջդիմութիւնը կարենայ նպաստել անխտիր բոլոր հպատակներու երջանկութեան, և այս գաղափարները տարածուին ամէն կողմ, կ'հրամայենք հիմնարկութիւնը այնպիսի դպրոցներու ուր միեւնոյն կրթութիւնը և դաստիարակութիւնը տրուի ամենուն»:

Այս բացորոշ յայտարարութեան տեղ՝ Սուլթանը հետեւեալ անգոյն առաջարկը դրաւ. «Կ'փափաքինք որ մեր բոլոր հպատակները, առանց դասակարգի խտրութեան, կարող ըլլան օգտուիլ դիտութեան բարիքներէն, իւրաքանչիւրը իր ընդունակութեանց չափով», առաջարկ մը որուն ամէն ոք կրնայ իր ուզած իմաստը վերադրել:

Քիչ մը վարը պիտի տեսնենք թէ ինքն իսկ Սուլթանը ի'նչպէս կ'մեկնէր զայն:

Կ. ՆԱԻԱՍԱՐԴ

ԱԼԻ շԱՅՏԱՐ ՄԻՏՅԱՔ ՊԷՅ

[Շարունակելի]

Լ Ր Ա Ք Ա Ղ

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԷՆ

ԳԱՌԱՌ. Ժողովոյ նիստը տեղի ունեցաւ անցեալ Հինգշաբթի օր, օրակարգի խնդիրներու առաջինն էր Դիւանի ընտրութիւնն: Ա. Պատենապետ ընտրուեցաւ Կրկին Դուկաս էֆ. Եսայեան, Բ. Ատենապետ Ծակոր էֆ. Հարենց, Ա. Ատենադպիր Վահան էֆ. Պարտիզպանեան և Բ. Ատենադպիր Նազարէթ էֆ. Հ. Ներսէսեան: Քաղ. Ժողովոյ երկու տարուան շրջանն լրացած ըլլալով իր համարատուութեան հետ տուած էր նաև իր հրաժարանն: Ժողովն իր շնորհակալութիւնն այտնելէ յետոյ նախորդ Քաղ. Ժողովոյ պաշտօնավարութեան, ձեռնարկեց նոր Քաղ. Ժողովոյ մը կազմութեան և ընտրուեցան Մեծ, Տիարք՝ Բարսեղ Գիւլպէնկեան, Նազարէթ Քաջրենեան, Նազարէթ Հ. Երեսեան, Ծակոր Հարենց, Վահան Պարտիզպանեան, Գեղամ Մարկոսեան և Միհրան Զաւակագնեան: Թէև օրակարգի մէջ կ'գտնուէր նաև Տնտես. Խորհրդոյ պիւտճէի քննութեան ու վաւերացման խնդիրը, սակայն ժամանակը անցած ըլլալով յետաձգուեցաւ յառաջիկայ նիստին:

ՕՍՄ. Խորհրդարանի՝ Իզմիրին Հայ Երեսփոխանի վերջնական ընտրութիւնն կատարուած է և միաձայնութեամբ ընտրուած է Ստեփան էֆ. Սպարձալի, այս վերջնական ընտրութեան առթիւ Ա. Մամուլ իր անկողնոյ շնորհակալութիւնները կ'ներկայէ Իզմիրի իր մեծանուն քաղաքացիին:

ՆԱԹՈՐԴ Գիրակի օր խուռն երկսեռ բազմութեան մ'առջև խօսեցաւ Տիար Սուրէն Պարթևեան՝ Ս. Ստեփաննոս Եկեղեցիին մէջ: Արձուգանգի մէջ Քարմէն գեղեցիկ կերպով կարագրած էր սոյն ատենախօսութեան կառկարուն գիծերը, եւ ունկնդիրներու վրայ ատենախօսին ըրած դիմիչ ազդեցութիւնն, և պէտք է խոստովանի որ Իզմիրիք առաջին անգամ կ'լսէին այսպիսի կարող ատենախօս մը:

ԱՆՅԵԱԼ Գիրակի դարձեալ խօսեցաւ Ս. Ստեփաննոս Եկեղեցիի մէջ Տիար Սուրէն Պարթևեան «Համերաշխ Էթեան» վերայ, իր սովորական պերճախօսութեամբ շուրջերկու ժամ երկսեռ ընտրեալ և խուռն բազմութեան մ'առջև: Համակրելի ատենախօսին պարզած գաղափարներն ու սկզբունքները համերաշխութեան կա-

րեոր հարցին շուրջ երկու դարձեալ ունկնդրուեցան ժողովուրդին կողմէ, որու միակ փափաքն ու խոնարհ դարձած է այժմ տարբեր կուսակցութիւններու համերաշխաբար գործակցելը:

ՆԱՅՆ օրն (Կ. Ե.) Ս. Մեսրոպեան վարժարանի մէջ տեղի ունեցաւ Մեսրոպեան Ընկերախրաց Միութեան 4 ռդ. տարեդարձի հանդէսը, այդ հանդէսին մէջ ատենախօսներն եղան Տիար Հայկ Բաժարանեան և Տիար Թովմաս պոյաճեան որոնք խօսեցան համերաշխութեան վրայ: Կարդացուեցաւ նաև Ընկերութեան միամեայ տեղեկագիրը, ի վերջէ խօսեցաւ Ուսումն. Խորհրդոյ Ատենապետ Գէորգ էֆ. Պուպի:

ՎԱՆԻ Վարազայ Դպրոցի յիմնադայ Յոբէրեանի հանդէսն պիտի կատարուի յառաջիկայ 1909 Յունիս ամսոյ մէջ, այս առթիւ հրաւէր կ'կարդայ Վարազայ Դպրոցի Հոգաբարձութեան նախագահ Տէր Զաւէն Վրդ. Տէր Զորիսեան, բարոյագէտ և նիւնապէս աշակցիլ սոյն Վարժարանին Յոբէրեանին:

ԳՐԱԿԱՆ ՆՈՒՆԵՐ.

ՇԵՌՐԶԱԳԱԼՈՒԹԵԱՄԱՐ Կ'արձանագրենք Թէ Տիար Դրիգոր Դարագաշեան տարեկան Ա. Մամուլ մը կ'ստուիք Ա. Դարահիսարի Կրճարախրաց Ընթերցատունի:

ՆՈՐ ՇՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԵՐ.

ՏՊԱՐԱՆԷՍ յոյս տեսաւ Վահան Աւանանի կեանքի Պատկերներն անուն գրքոյկը, որ կ'պարունակէ կարգաւոր փպակներ իրական կեանքէ առնուած: Ամեն հասակի և սեռի յարմար այս փունջը կ'արժէ որ ունենայ ամեն զրատէր անհատ, որու գինն ալ խիստ դուրամատչելի է 5 դրուշ:

ՍՏԱՅԱՆԻ հետեւեալ հրատարակութիւնները՝ Վ. և Գ. Զարդարեան Խորհրդի հրատարակութիւնք. Սեւ Նոյնք կամ Յետին Գիշեր Արարատեան. Հեղինակ՝ Պետրոս Դուրեան Գին 2 դրշ: Աւերակ՝ Վահան Թոթովեան. Գին 40 փրշ: Ընդարձակ Երգարան գին 31½ դրշ: Վանգայք Խրիսեան Հայրիկ գին 60 փր:

ՆՈՒՆԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆԵՐ.

ԱԶԳ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Տիկին Սարինէ: Աւետիսեան 9 օխ. Կալուր, Տէր Յովհաննէս Ա. քի. Միխայէլ և Վիրաբուժական գործիք, Արտաշէս Անիզեան 1 զանուն կ'օխ, Յարութիւն Պետեան 1 պարկ Թուգ 55 օխ:

Իմբագիր-Տնօրէն Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ, ՈՐԴԻՒ * Զպագրութիւն Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻՒ

Գ Է Ը

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸՆ Է

2 Ե Ր

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Քայց մի յուսահասիք. Ձեր ներկայ տա-
րուքիւնը, որ կը բուի քէ ցկեանս պիտի
սեւէ, արեգա- կան քաղցր
նաւագայքնե- րուն ազդեցու-
թեան տակ մը- շուշիկն պէս
պիտի անհե- սանայ, եւ դուք
Փիւնիկին նը- ման. պիտի ըզ-
գաւք քէ նոր կեանք կ'ստ-
նաք, ձեր նախ- Միտ պահան- կից ուժն ու
չեցէք այս դե- ղըստն «Զկնոր-
կորովը պիտի ար» մարայով վէ ստանաք,
եքէ գործածեք Մօթին յատուկ
է:

ԷՄԻԼՍԻՕՆ

ՍՔՕԹԸ

որ պատահած է
մօթիւ ձկան իւղով
եւ կիւրի ու սօսայի
նիքածօսփիրով, որ զօրաւոր վերանորո-
գիչ լինէ, եւ որուն անընդհատ երեսնամ-
եալ աշուղդութեամբ քիւնը ապահոված է
իւր սիւնգերական համբարը:

ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԲՈՒՈՐ ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐԸ
ԵՒ ԲՈՒՈՐ ԴԵՂԻ ՄԹԵՐԱՆՈՅՆԵՐԸ

Ռ. ՈՐԲԵՐԵԱՆ ՃԻՊՈՒԴԻ

Իր բարեկամներուն պատիւ ունի
ծանուցանել թէ 1 Յունիւ. 1908էն
սկսելով հիմնած է առեւտրական
տուն մը, որ յանձնակատարու-
թեամբ, ներածուածով և արտածու-
ածով պիտի գրադի:

Մասնաւորապէս ուշադրութիւն
կը հրաւիրէ Մօթայի և Հարարի
ազնուազոյն սուրճերու վրայ, ո-
րոնցմէ պատրաստ է 3 և 5 քիլոնոց
պարկերով, հաշիմայթիւ աման զի
նկրով:

Հասցէն
R. VORPERIAN—DJIBOUTI
(Côte Française des Somalis)

ԳՐԱԿԱՆ ՎԱՅԵԼՔ ՄԻԱՍԻՏԻ ՍԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ԶԻՃԹԷ-ՍԱՐԱԾԻ

Խիստ հետաքրքրաշարժ ու զուտ
գրական աշխատանք է որ ժառան-
գական այս սիրովէպը որ ժառա-
նակին այնքան ընդունելութիւն գը-
տաւ ու գնահատուեցաւ ընթերցող-
ներուտահմանափակ շրջանակի մը
մէջ, այս անգամ գիրքի ձեւով հը-
րապարակ ելած է, աւելի զիրա-
մատչելի ու ժողովրդական ըլլալու
համար: Ընտիր ապագրութիւն: Գի-
ղարուեստական կողմը: Էջ 280 գին
7 դր.

Կեդրոնատեղի Օննիկ և Ընկ.
Պօլիս Շիրին խան Թ. 7: Կը գըտ-
նուի ամեն գրալահատի բով և «Ա.
Մամուլ»ի Գրատունը:

Օ Մ Է Կ Ա

ՏԻԵԶԵՐԱՀՈԶԱԿ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԺԱՄԱՅՈՅՑԻ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՕՄԵԴԵՆ ԿԱՐԵՒՐԸ

ՀԱՄԱՅՈՅՑ 1848ԻՆ

ՕՍԷԿԱ ՈՍԿԻ, ԱՐԺԱԹ, ՆԻՔԷԼ, ՊՈԼՊՈՏ ԺԱՄԱՅՈՅՑՆԵՐ

ՕՍԷԿԱ Մեծագոյն մրցանակ 1900Ի Բարիզի ցուցահանդէսէն:

ՕՍԷԿԱ. — Այս ժամացոյցերու յատկութիւններն են՝

Ճշգրտագոյնութիւն, ասկունութիւն և հարստութեան զիւրկն միջոցներ:

ՕՍԷԿԱ Դիւրամտոյնի զինքերով ծախուած ժամացոյցերու ամենէն սքանչելիներն են:

ՕՍԷԿԱ Ամեն մարդու զորպանին մէջ զանուելիք միակ ժամացոյցն է այս: **ՕՍԷԿԱ**

Անմրցելի, անբաղկատելի միակ ժամացոյցներն են ասոնք:

Դիտել աս միակ ներկայացուցիչն՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

Չուխա Պէգետէն Թիւ 2 — Իգմիր

Միեւն չկն փոխառաւոր մէջ կը գտնուին նոսր մեծ մքերք մը ուրիշ ամէն տեսակ ժամացոյցներու արանց եւ կիներու համար շրթանք, գոնարեղէններ ինչպէս նաեւ ժամագործներու եւ ոսկերիչներու յատկ ամէն տեսակ գործիքներ:

Յանձնարարութիւնք փութով եւ պատուաւոր կերպով կը կատարուին:

ՆՈՐԹ-ՅԷՐՆ

(NORTHERN)

ՀՐԴԵՆԻ ԵՒ ԿԵԱՆԲԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԳԼԵԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Իգմիրի Գործակալութիւնն հաստատուած 1864ԻՆ Ի վեր

Դրամադրութիւն Ընկերութեան **Լ. Մ. 3,000,000**

Տարեկան հատոյթ » » **1,600,000**

Պահեստի գումար » » **6,673,000**

Ընկերութիւնն նպատաւոր պայմաններով կապահովագրէ անշարժ կալուածներ, գործարաններ, ամեն տեսակ ապրանքներ եւ. եւ.:

Ցեղեկութեանց համար զիմել աս

ՃԷՅՄՍ ՀԱԹԳԷՆՍՈՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼ ԻՋՈՐԻ ԵՒ ՓՈՔՐ ԱՍԻՈՑ

Յրահկաց քաղ, Բասաժ Սթուրցունեկեր

ROYAL EXCHANGE ASSURNACE

FIRE LIFE

A. D. 1720

C. WHITTALL & CO

GENERAL AGENTS

Smyrna

ՌՈՅԱԼ ԷՔՉԵՆՑ

ԱՄԵՆԱՀԻՆ և ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ,
ԱՊՈՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ.

ՀՐԴԵՀԻ և ԿԵՆԱՑ

Հիմնեալ 1720 ին Ի ԼՕՆՏՕՆ

Գոյք ընկերութեան 5,000,000 Անգլ. սակի վճարեալ ապահովա
գրքեալնրու 27204 42,000,000 Անգլ. սակի:

ՀՐԴԵՀԻ ՃԻԻՂ

Ռոյալ Էքճենճ Անգլիական ընկերութիւնն կ'ապահովագրէ հրդեհի
դէմ ամեն ահեակ կալուածք, կարասիք և Ապրանք նպատաւոր պաշ
տաննրով:

Ընկերութեան սկզբունքն է վստասց անմիջական և արդար հատուցու
նելու տարուան կամ աւելի ապահովագրութեանց համար յատուկ
գեղջ մրցիւորութիւն:

ԿԵՆԱՆՔԻ ՃԻԻՂ

Ընկերութիւնն ամենանպատաւոր պայմաններով կ'ապահովագրէ

1⁰ Աւերող կեանքի տնտեսութեան վրայ.

2⁰ Խառն Ապահովագրութիւն

3⁰ " " եւ կրկին դրամագրութիւն

4⁰ Տղոց ոճիսի դրամագրութեան վրայ եւ ալ պարտականութեան.

5⁰ Ընկերութեանն ապահովագրութիւն

Աւելի մանրամասնութեանց համար պիմել ընդհանուր գործախոյն
րու Զմիւննիոյ և շրջակայից Ի Ֆրանկաց Թաղ գրասենեակները

C. WHITTALL & CO

Փոխ-Գործակալ

Քննիչ պատուիրակին C. O. OSCAR

ԶԱՐԵՀ Ո. ՈՍԿԱՆ

ՎԱՅՍՆ ԶՄԻՌՆԱԿԵՍԵԱՆ

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆՔ
ԺԱՄԱՑՈՅՑԻ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՊՐԱՆԱՅ

ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻ

2014 - ՊԵՏԵՍԹԵՆ ԹԻԻ 14

Մ Ա Ս Ն Ա Ճ Ի Ի Ղ

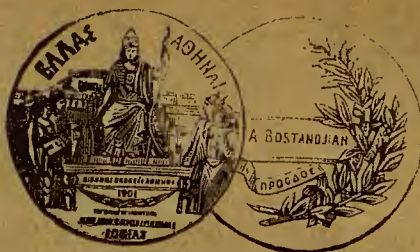
2014 ՊԵՏԵՍԹԵՆ ԹԻԻ 40

Սոյն վաճառատանց մէջ միշտ պատրաստ կը գտնուին 40,000 կտոր ժամացոյց սսկիէ, արծաթէ, նիքէլ սև, պատի և զարթուցիչ՝ Ոսկիէ շղթաներ արանց և կանանց համար ամենքն ալ զուտ և անխաբիա սսկիէ ըլլալուն մասնաւորաբար կ'երաշխաւորուի:

Ազնիւ յաճախորդացս ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ որ ոնտի «բէք լամ»նէրէ չը շլորին, ի վերջոյ յուսախաբ պիտի մնան, վաճառատանցս հանրածանօթ պատուաւորութիւնը ու երկարամեայ տոնարական ուղղաւ մտութիւնը կրնայ գրաւական մ'ըլլալ իրենց թէ, երկու վաճառատունն ներս զիմոյց՝ կատարելապէս գոհ պիտի մնան իրենց կատարած փութմէն:

Մասնաւորաբար մեր պաւառացի արհեստակից եղբարց ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ մեր վաճառատանց վրայ, աժնութեան ու ապրանքաց աօկունութեան մասին փոխանակ յանձնակատարներու միջոցաւ ապօպրանքներ բնելու, լաւ ևս չէ՞ եթէ անգամ մը փորձին մեզի հետ գործելու, զի մենք Ամիրիկեան և Եւրոպեան էն հսկայ գործարանատէրներուն հետ մասնաւոր պայմանագիրներով կապուած ըլլալով ու ամենուրեք զօյճն շահը մեզի բաւ համարելով, պիտի կարենամք շատ աւելի նպաստաւոր պայմաններով իրենց ուզած տեսակները հայթայթել:

Ժաւախցոյցներու յարդարում երաշխաւորեալ:

Médaille d'Or de l'Exposition d'Athènes 1903

ՀՈՎԱՆՈՅՆԵՐ ԲԱՍՏՈՒԱՆ ԱՐԹԻԻ ԷՔԼԷՐ

ցոյց դաժ է կանանց հա-
մար, զոյնդգոյն, զիմացկուն
ու ճաշակաւ հովանոցներու
հիտնալի զանազանութիւն մը,
հովանոցներ՝ սրնոց շքեղու-
թիւնը. ու կառարելութիւնը
կը ԳԵՐԱԶԱՆՑԵՆ նոյն իսկ
ԵՒՐՈՊԻՈՅ ՄԷՋ ՊԱՏՐԱՍ-
ՏՈՒԱԾՆԵՐԸ:

ԵՔԼԷՐ ԱՆԳԱՄ ՄԸ ՏԵՍՆԵԼՈՒ

ու վստահ եղից թէ նոյն իսկ
ներս ամենէն զժուարհաճները
պիտի գոհանան ամէն տեսա-
կէաներով, — Նոյնքիւն,
Նորոքիւն, Աժնոքիւն,

ԷՔԼԷՐ

ժող պիտի զանեք նոյնպէս,
Հովահարներ որոնք զեռ վեր-
ջերս ստացած է, Պալատակ-
ներ, Հեռադիտակներ, Ձեռքի
կողովներ, Գաւազաններ, զար-
դարանքի առարկաներ են. են.

Գաւազի գնողներուն հաւար

«ԷՔԼԷՐ» ին հասցէն՝

ՅԱԿՈԲ ՊՈՍԹԱՆՃԵԱՆ
ՇԻՋԵՆԻԷՐ Փողոց — Ի Զ Մ Ի Բ

THE GRESHAM

“ԿՐԷՇԱՄ”

ԿԵԱՆՔԻ ԱՆԿԼԻԱԿԱՆ ԱՊԱՅՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ի ԼՈՆՏՈՆ

ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ 1848 թ.

Գոյի Ընկերութեան Ա. Ո. 9014,532

Տարեկան հաւոյք » » 1,438,659

Վճարուած գումարներ » » 20,474,666

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵԼԻ ԼՈՆՏՈՆ

Ընկերութեան Ազատագրական բնականութիւնը կանոններու մէջ մա-
նաւանդ 24 թիւ. յօդուածը իրաւ ուղարկաւ ըլլալով կ'ընդհանրէր, ու
բոլոր «Ընկերութիւնը կ'ընդունի Օսմանեան զատարաններու վճիռներն
ս'կէ է տարբերութեանց առջեւ:

Աւելի ընդարձակ տեղեկութեանց համար դիմել ընդհանուր գործակալներուն:

ՇԱՐԼ ՌԻԻԹՕԼ եւ Ընկ.

C. WHITTAL & CO

سبا جذا مخبائط بيروت

كبر مستودع اسن و كارتاشك و اوائل اسنان

كامل اشهر معامل و با و اميركا. اسس سنة ١٨٦٣

دش و ديشه ي مخصوص الات و استيك ديبوزيتوسى

SABAS J. MOHBAT

BEYROUTH (Syrie)

Grand Depot de Dents & Caoutchoucs

FONDE EN 1863

The first & the largest Depot in the Levant

ՍԱԴԱՍ Ժ ՄՈՀԴԱԴ

Գ Է Ր Ո Ւ Թ

Մեծ Մթերանոց ակումներու և բառաչուքներու

Հիմնուած 1863 թ.

Ամենէ առաջնակարգ և մեծ մթերանոցը Արեւելի մէջ

GRANDS MAGASINS

DE LA RUE FRANQUE — SMYRNE

P. XENOPOULO & C.

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԷ ՖՐԱՆԿԱՑ ԹԱՂԻ

Բ. ՔՍԷՆՕՔՈՒԼՕ ԵՒ ԸՆԴ

Երկոչարքի սկսեալ

ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԵՂԱՆԱԿԻ ՆՈՐՈՅԹՆԵՐՈՒ
ՇՐՋԱԶԳԵՍՏՆԵՐ, ԳԼԽԱՐԿՆԵՐ, ՄԱՆԹՈՆԵՐ 4 ՖՈՒՐԻԻՐՆԵՐ

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՍՏԵՓԱՆ ԻՓԼԻՔՃԵԱՆ

ՖՐԱՆԿԱՑ ԹԱՂ

ԻԻՆԻՕՆ ԵՒ ՖԵՆԻՔՍ ԷՍՔԱՆԵՕԼ

ԱՊԱՅՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԷ

ՀՐԴԵՒԻ ԿԵՆԵՔԻ ԵՒ ԱՐԿԱԴԵՐՈՒԹԻՒՆ ԳԵՄ

ԱՐԿԱԴԵՐ 49

Rue de l'Arcade.

ՀԱՄԱՐՔԻՆ

1864

Իրաւագրութիւն, պահեստի կաշտածնէր աւելի քան 80,000,000

ԳԼԽԱՐԿԻ ԶԻՒՆ — Եւ ոչ մէկ քննարկելու իրաւունք չի ձեռնարկ
ԷՍՔԱՆԵՕԼ Ընկերութիւն ինչպիսի առաւելութիւններ կրնայ տալ. որովհետեւ իր
ապահովութեան տրամադրելի գումարը (garantie) ապահովագրեալներու կրա-
մագրելու համեմատութեան ոմբ մարիւրին դէմ 280 առաւելութիւն ունի, և ճէ իր
տակերու աւանտութեան դէմ և ոչ մէկ քննարկելու կրնայ մրցել. Տրուած պա-
րեկան շահաւորութիւնը կան սկի են ու առաջին տարիէն կը վճարուին. Բ. Ե-
մենէն աւելին կամ, մարդ իրաւունք և ՖԵՆԻՔՍ ԷՍՔԱՆԵՕԼ Ընկերութեան ապա-
հովագրութեան իրաւունք անգամ ապահովագրութեան կ'ըլլայ, որովհետեւ պայմանա-
գրութիւն և կամ մանուսկրագրութիւն ապահովագրութեան գումարը անպայման
կ'ըլլայ Ընկերութիւնը բացէն avenant մըն ալ կ'ըլլայ որուն ոյժովը (և այս ա-
ռանց անմիջապէս մըն աւելի վճարելու) արկան մը պատահած ատեն բացի վճար-
ութիւն կենսաբ անպահովագրութեան հանձն ՖԵՆԻՔՍ ԷՍՔԱՆԵՕԼ Եւ Տրուած
համաշար կամ կ'ըն և կամ մէկ ճիշդագործ գումար մըն ալ բացէն (արկանին
կարեւորութեան չափով).

Աւելի տեղեկութիւնաց համար զիմէն Ընկերութեան գործակալութեան գրաս-
տանքը, Իզմիր ԵՖԵՆԻՔՍ Եւ Տրուած համարները կ'ըլլայ.

ՏՐԱՆ ԳԱՅԱՐԵԱՆ

Վայելչասէր Կիները

ՈՐՈՆՔ ԿՈՒՋԵՆ ՊԱՀՊԱՆԵԼ

ՈՐԵՆՑ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԵՏԲ Է ԱՄԵՆ ՕՐ ԳՈՐԾԱԾԵՆ

ՃԵՄԵՐԻՏ

ՔՐԷՄ ՍԻՄՈՆԸ

ԿԼԻՍԷՐԻՆՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ

ՈՒՏԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՐԴԱԼ ՇԵՏԵՒԵԱԼ ՏՈՂԵՐԸ

ԿՆՈՋ ՄԸ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆԸ Կատարեալ չըլլար՝ առանց գոյնի, մաքրու, թեան, Բոլոր այն տիկիները որոնք հոգը ունին այս թանկագին ձիրքերը անկուրուստ պահելու, պէտք է բացարձակապէս մերժեն գործածութիւնը այն ածանցին արտադրութիւններուն որոնք շունդալից ունենան իրենց ծախու կ'հանուին. Գործածուած նախնական նիւթերուն ստորին տեսակէ ըլլալն է որ ներքի կ'ընէ այդքան առան ծախել զանոնք: Այս պատճառաւ նուազ ստորին տեսակները պատրաստուած են մեղքամով կամ օճառով, որոնք օդին մէջ կ'չորնան, և միւս տեսակները, աւելի վտանգաւոր մորթին համար, կ'պարունակեն այն տեսակ ճարպեր որոնք կ'ծծուին, և քիչ առնեն առաջ կ'բերեն անդամանելի կարմրութիւններ և խորշոմներ:

Միայն ՔՐԷՄ ՍԻՄՈՆԸ հնարուած 1860ին, զուտ նշայի նիւթքօլէտի բաղադրուած՝ առանց ո՛ր և է նիւթի, իրապէս առողջապահական արտադրութիւն մըն է. բովանդակ աշխարհի մէջ բոլոր վայելչասէր կիներէն ընդունուած է և նոյն իսկ իւր անհուն յաջողութեան պատճառաւ է որ բազմաթիւ կեղծ նմանութիւններ երևան կ'ելլեն ամէն օր:

1900ի Տիեզերական Արուեստահանդէսին մէջ խաժանացած է Ոսկի Միաալի, Ի հարկէ ՔՐԷՄ ՍԻՄՈՆԻ գինը աւելի բարձր է կեղծ պատրաստութիւններու գինէն և ասոր պատճառը իսկապէս իր նախնական նիւթերուն ազնիւ տեսակէ ըլլալն է, որովհետեւ բոլոր ծախողները կ'խոստովանին թէ հակառակ անոր համեմատաբար բարձր գնոյն՝ նուազ կ'շահին նմանօրինակ ուրիշ տեսակներու վրայ:

Բնաւ մի վարանիք ուրեմն պահանջել ճշմարիտ ՔՐԷՄ Սիմոնը, միշտ լաւ աշտարակներ ընելով վերեւի վաճառանիշին և յաւետ երիտասարդ ու ծառ պիտի մտար, մինչդեռ ձեր գրացուհիները պիտի պառաւնան՝ ցաւելով իրենց սխալ խնայողութեան վրայ: